

Městská knihovna v Praze

ČEŠTÍ
BÁSNÍCI
20. STOLETÍ

TYRŠOVSKÉ PŘEHÁŇKY

—
Petr Král

e-kniha • Praha • 2020

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Tyršovské přeháňky

Petr Král

Básně o lidech I
(1961–63, 1967)

Znění tohoto textu vychází z díla [Sebrané básně I](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Větrné mlýny v Brně v roce 2013. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Petr Král: Tyršovské přeháňky), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 6. 11. 2020.

OBSAH

ČISTÝ ŠTÍT	6
CO SE DĚJE	8
TYRŠ	29
VĚK NA KLIKU	56
1	57
2	58
3	59
4	60
5	63
6	64
7	66
...SE DĚJE	69
Rejstřík vlastních jmen	87
Z tyršovských letopisů (doslov)	92
Poznámka	109
Vysvětlivky	110

ČISTÝ ŠTÍT

Mrtvý kos zavěšený v okně ubikace ožívá ve větru
dávno vyschlý na troud
znovu skrápěný nenadálou přeháňkou
dozrává den za dnem pro věčnou Neděli
na slunci zářícím dál vševědoucím úsměvem velkého
 generalissima
Žádná chmura žádný kus izolační pásky hnaný bez cíle
 oblohou
nadlouho nezastíní tu rozpálenou prcnu
nad zbytky někdejších dějin
Je vidět až k americké vlajce roztahané hráběmi po travě
uprostřed tulipánů vždycky o něco nadutějších
při každé nové díře v čím dál starší čamaře

Utloukáni shnilými vejci a tenisáky nasáklými vodou
od narození fackováni dveřmi přecpaných prádelníků
— a ještě s nimi vrzat a vrzat —
zas a zas krášlení něžnými mušinci neúnavných královen
 hrazdy
každý se svou půlkou roztrženého orla
jíž se od rána nepřestal bít do prsou
Tyrš a Fügner nakonec shození z výšky na les
trčí tu dál s námi bledí a nesmrtelní
v samém středu oceánu vítězné smůly

CO SE DĚJE

*Zbyňkovi Havlíčkovi
i Janu Werichovi*

I s modrým z nebe luxus privátního vřesoviště
ve slastném oparu s pohledem přes mírně zčeřené trsy
na ideální obrysy klopené dráhy
dnes a denně nejedno sličné
„všechno v pořádku“ je dosud ve vzduchu
malé soukromé poledne něčí zhýčkaná malá vagina
nebo jiný hrůzostrašný model jak se to zas a zas čile
svrašťuje
v žádoucím tetelení
je léto pěkně horko
opravdu hezky
trochu česky trochu rumunsky
všechno v pořádku
rozverná kladívka českých řemeslníčků zní napříč důstojným
prázdnem starého Karlína
ach je tak milo v dopoledních Čechách
že Mickey Mouse Kačer Donald všechna žertovná zvířátka
začínají už vykukovat za rohem

Jen se cítit mladým
jen se nebát
klidně: Nezval je vůl
bez obav: všechno lítá co má peří
Donald lítá
a Goofy lítá

Mickey lítá
a Pluto
Neptun
i Smetol
filatelie
palačinka lítá
palačinka lítá
jako lidumil
palačinky lítají
lidumil lítá
Češi lítají hoblík lítá taky národní hospodářství lítá
samosebou i paní matky jedna na chmýří z pampelišky
druhá na lyži
všechno lítá: lasička lítá boleráz lítá Uprka lítá
Nezval lítá
jen Stalin moudrý a krásný se velkoryse usmívá
ze svého místa na nebi

Máme dnes opravdu zvlášť dobrou viditelnost
půjde se na plovárnu
národe
prázdné stránky léta září potem
je velkolepě
parníky obsypané vtipnou drůbeží
a zažloutlé desatero pokojně osamělé na hobrové nástěnce
horko na dvorku
tři koruny kilo
co by se dělo v Čechách začne sváteční odpoledne
co by nám chybělo je tu ahoj na neděli
i nedělní české slovo
dodnes vytrvale hýčkaná naděje že se provázek stočí sám
do klobouku

na sentimentálním kraji lesa V příloze navíc obrázky
s nějakými lepšími Rychlými šípy
pro příští dětinská listování zestárlých státníků
nějaké to menší orální ukojení Proti blankytu lákavější
KOUŘENÍ ZAKÁZANO
zvlášt' rozveselující boční uši Sochy Svobody

„Co se děje“
tklivá vidina škrtnuté červené dýmky
ze žlutých výstražných tabulek na dvířkách skladišť
Stačilo připsat to jak to je snaživým astronautům
spočítat sličné bílé modýlky trampských čepiček
v bílém tečkování ideální vzpomínky
bez přeroknutí až do tisíce
a zpátky
byl jsem „za dráty“ budu „za dráty“
jsem tu za dráty
jsou dál všechny výstražné tabulky nic míň a nic víc
(také jistě „nic víc“ váhajících oblak v předměstských
sklenících)
obyčejné bednění kterékoli prkenné ohrady už ale jen při
malém odstupu
také jiná vytouženější ohrada motýl zahozený hbitě přes
ohradu
i se zlatem kobylince v němž teď jen krásně dodělává
obklopen věčností zdejší pusté křižovatky

Jinde
jen trochu žluklého nálevu vyteklého z prasklé pneumatiky
nálevu z něhož však „mohla ještě být nová mláďata“
není nutné vzdát se dosavadní elegance
jen konverzovat dát k lepšímu něco opravdu rozněcujícího

„hovoří pan Jémínek“ jak to trefně stávalo v obrázkovém
časopisu
křehký zimostráz šuškáni skrytého za názvy Zpověď mladé
Francouzky
nebo Na letním bytě
něco k pomilování
v roztomilém skladišti na obrázku
malé dráždivé mrtvo pod výjimečně nepopsanou tabulkou
nějaká
láska nebebeská
nebo jiná něžná zkurveninka
co je jeje horko
malé poněkud pošramocení
trochu zpřeházených zrnek cukerinu
schůzka „u Ježíška“ nad jiné skvoucí potřísnění
nebo snad dojemně nečitelné štipování na malé polní něco
opravdu úhledného
v dalším krásném ránu plném slibů jako už jednou
předváděli nám jak se dá střílet do pytlíků plných střeliva
a jak to do nich udělá pouhé dírky
nezbývalo pak opravdu než zatleskat
všechno jsou to nakonec jen různé formy sebešlechtění
galantní zaklínání vysněných modelů hrdinného kapitána
Dvořáka strašidelné sovy vycpané vajgly
nebo vypráskanějšího mistrovského dílka
slepeného ze sirek ach ano naše platonické lásky
ke krásným lesbičkám
a jak si to zas a zas opakují
ke štěstí mi už chybí jen knoflíky značky Gentleman
drátěné pasti které jsme kladli na řeku tu nejdřív opravdu
byly na létající ryby
kdo mohl tušit že v nich uvíznou kajaky

Tohle je tedy venku
co dál
hasičské auto plné spících hasičů
se řítí ulicí
ano to může být
navíc Eliška
líp než to: Eliška da Vinci
a houšť jenom o krok za prorokem
i bandalír tu stejně pomyslnou jako nadutou věku
a vedle ní pro jistotu další

Nezapomínám jistě: kolem tvé spící hlavy ticho jako na fotografii
ticho jak nepřestává znervozňovat havěť v kombinézách
když se dobývá do svých zvukotěsných kabin
tvoje přemýšlivá tvář při smrkání
Eliška
nebo Holubová
všechno je
a všechno bylo
v lákavém tetelení nad ohradou
svět lepší o podrobnost típnutého vajglu na první pohled
 bezvýznamný obličej
ale je to tak obroušená šachová figurka vprostřed
 světového míru a odpoledne
také CO SE DĚJE
lítá

I oni mají svůj svět své pilně směřované odznáčky
melouny z nichž si dávají ukousnout v něžném bratrství
také oni se blýsknou
v letním vzduchu
plném víceméně jasných narážek i na jejich hemžení
ve vzduchu kde se rojí všechny tajné slasti
ukryté za slovy „barevná televize“

Zas jsme tu sami s rozvrtným staveništěm
a výhrůžkou jediné roztočené míchačky
i takhle to tedy bylo: jen další ušmudlané plíce pohozené
trapně u lesa
teprve nádavkem i rozevláté hosana
nebeských dětí
také všechno co se nebude opakovat Několik vojínů několik
(tisíc) svobodníků
nějaké výpalky
předstírání horečného hledání klíčů
uvnitř nočního domku Vytrvalé drnčení výtahu při jejich
pomyslných pozdních návratech
„jedno pero leze přes druhé“ krásného počasí taky krásného
nočního počasí
i nadále „v noci je ticho“ jak by ne
jen hlubší o daleké heknutí o náhlé vniknutí do křehkého
ústrojí židličky
jak už zas bude někde dorůstat nějaká generace
a někde se zas bezpochyby sejdou i dva lidové vševědové
na zářící mýtině rozverný jarka
se švarným hoffmeisterem

další obyvatelé místních jadranů a krymů další novodobí
ježíšikristové
nemluvě o čerstvě přivezených stanech umělců
blesková nanebevzetí fotbalových mužstev jak usínají krátce
tváří v tvář kamerám
už na budoucích zelených trávnících I nové Karlštejny
pomalu tvoří kolem Prahy
svatozář lepšího předměstí kupodivu je tu nadále
i české brebentění v telefonu Jak potom v tom nehorázném
dešti nových a nových frček
nepomyslet občas aspoň na menší dějiny ať už v nich pobíhají
jen skřítky v židovských kaftanech
nebo sličnější plavkyně

Málo platné taky v zelené přírodě hrkne
znovu to jen vděčně dát proplout jarním vzduchem
proti blankytu tomu modrému japonskému hemžení
jak už to tu tak měli v hlavě
všechny ty nezvaliády nezvalerie
tvrdé a vědouce hlavičky vousatých kozáků a zatímco se
šušká
začnou se zřetelně vynořovat z listí záhonu Státníci prožívají
aspoň na nebi mou vysněnou projížďku
v kolečkách z nichž se znovu vypřahá jen se rozjely parkem
a v nichž se při pozvolném dojezdu dá všechno dohodnout
ještě před odpoledním čajem

Do toho zas i nějaké ty obrázky
zdařilou podrobnost zbrusu nového vojáčka
vytaženého z bláta další rozzářené slepice na dvorech
hudebních škol
čím dál lépe prosperujících po celé zemi

v případě neúspěchu aspoň poslední krátké bitky
bakteriologické války
mezi drobnou havětí v trávě u lesa
alespoň tedy takhle dokud to všechno je
obrázky v hlavě samé žádoucí věci
při troše štěstí občas i jako v Plzni
když tu byli Američani státnické obličej se stékající se špínou
z jarní střechy
dost hnusné počítky
ne však hnusné jako jen tak něco: v hnusném podzimu
významnější hnusná vidina
důstojníků v podzimním parku

A někdo znovu má své soukromé jeskyně na stěnách dýmky
strašný a neamputovatelný salát ve své státnické hlavě
jako nejvlastnější katastrofu podzimu jako obludný ale úplný
model
složitého pachu sluchátka v telefonní budce Kosti na dvoře
si přisnívají památnou minulost
vzduch se chvěje
kolem obroušeného kolíku v prachu nic než prach a opodál
kousek provázku někdo jiný si to však v duchu doplní
na celý důmyslný systém Ubohé viditelné hromádky
v podletní ulici jistě
navíc však i neviditelné vědomí lepších hromádek toho že
někde se dospívá k památné grimase
na způsob souložící Dany Zátokové

Nejlepší z nás to vědí: stačí zahledět se blankytu do očí
a svět se zas nabízí laskání svých proutkařů
v přesvědčivých vzdušných zatačkách všech drahých
samozvanců
bratří veverků hanzelků a zikmundů
z konce století sem dodnes míří
i neukojené pohledy Tyrše s Fügnerem nadále nesmlouvavě
vztyčených
v trávě čekání uprostřed ohryzaných kopretin
„co se děje“ jak málo taktní otázka
tváří v tvář všemu tomu hřebíčku jeho odhodlání
prorůstat zas a zas žlutnoucím balicím papírem Tváří v tvář
daliovsky zběsilým posluchačům
píšícím dnes a denně dopisy do rádia

Tyrš a Fügner Spejbl a Hurvínek
staré známé stíny jeden po druhém
uléhají na vyprahlý chodník Nad Spejblovou myslitelskou
bystou proti nebi
chvěje se dodnes v polích i průhledný bandalír vzpomínka z dob
kdy to byl jenom nákres tuší
v horké hlavě svého vynálezce

Jen se to nebát říci: hosana
bez obav zatleskat ať vzlétnou nová hejna orlů
v odvážných tyršovských průměrech vysoko nad vyprahlou
poušť
posetou ve dvě rozřátými tenisáky
ať blýskne znovu vesmírem Husova nenávist k rohům
i tyršovská zášť Kubišty a Rajmana nesmrtelných tvůrců
Slovníku
k psychoanalýze a dadaistům
ať už to dopadne jak chce mé číšnice ach matky
bude možné říct že jsme čněli zpříma k obloze
dost na to aby i Masaryk zas byl objevitelem mrkve
co posily lidské bystrozrakosti aby i slovní primáři
Jiráskové zaujali místo vedle rozřezaných Vranských
v bájných maroldovských vidinách pnoucích se po celém obzoru
všechny ty dráždivé obrázky živější barvy mžitek před očima
bytosti ukázkově psychoanalysovatelné
na dovolené v Alpách krásnými nadanými učitelkami
horské mraky zkrátke usedají do Freudových vousů
barevné pohlednice v ústí dějinných perspektiv
se mění ve skutečná Hradčana ve vzduchu je zas i vysněné
památné odpoledne
v němž jsem měl dát lidstvu k lepšímu své CO SE DĚJE

Málo platné ať chceme nebo ne
všechno to bylo pravda
Chruščov neobelstitelný dědeček z pohádky
ale taky Chruščov známá vědecká kapacita
krásné počasí
a na pólech rozkošně zploštělá zeměkoule
kapitán Dvořák v básni Jarmila Šmejkalová s revolverem
tyršovské japonerie pestrých andulek milostný křik
 Jarmily Veselé to se ví
i mandarinský knírek Dagmar Novotné
při všem co mi je a není svaté
taky pravá italština Jana Wericha V krásných zatáčkách
 napříč krajinou červánků
nakonec i to nejvybranější: pan dirigent Elsnic se slečnou
 Svěcenou
sličné obrazy pana Štyrského a madam Toyen
nebezpečný Totr zelený Janeček
Fousek a Bobek:

Fousek a Bobek obsadili první dvě místa
v automobilových závodech v Leningradu

všechno krátce jako na lákavém drátku
a když ještě trochu prodloužíš své zasněné zakopnutí
je vidět zase až k obzoru ke švarným adjunktům rovným
 jako svíčky
prolétajícím tam v dálce velkou skvoucí koulí
ze zmačkaných novin

Teprve pak se za vším rozhostí večerní ticho
přichází noc ve tmě odplouvají starosti
jen hluboká noc v hlavách hluboké ticho odplouvajících
starostí
ticho ptáků v těch ustrnulých chvílích
téměř jen v pomyšlení kradených z korun stromů

„Jednou v neděli ráno vstal jsem a došel jsem k oknu
liduprázdnou ulicí se hnal neznámý tramvaják
za utrženým sklem neznámé výlohy dodnes nevím kdo byl
první v cíli
vím jen že za Prahou je lom kde zkomírají horkem plechoví
orlíčci
zmrzačení dravci čepic světových gulášů a hymen
na způsob trsu speklých odznáčků tam kde tramvaják uhořel
historické trosky zas dopadají na Národní třídu
vím léto co léto Mikuláš Medek jen v plavkách trčí z vlčích máků
a rozhlíží se kam by upevnil svou malou anglickou vlajku
dodnes jsou polední úvozy kde v prachu srdnatě straší
krvavá menstruační vložka některé z hrdých dcer
Stalinské epochy“
i dnes je ovšem krásně teď tedy načisto
a bez zachvění v hlase: byly dějiny
dodnes jsou odněkud cítit zbytky polní kuchyně
horko a v něm každá zatoulaná krůpěj
dopadá se syčením na rozpálenou slávu Prahy

Statečně i když ne bez přemáhání
srdnatě jako ten kdo spolkl talíř
tváří v tvář bílým sloupkům v průčelí jako by na nich nikdy
nebylo nic napsáno
v chvějícím se rozpáleném vzduchu
co tedy
lze opravdu těžko odolat pokušení vetřít se mezi ně umytý
a úhledný jako televizní hlasatelka
vklouznout tak nějak hezky společně s nimi všemi
rovnou do dějin Označit konečně něco za žádoucí model
svého obdivu
nějaké sličnější plavkyně sovětské dívky a když ne ty tak třeba
rumunské nebo mongolské dívky
nabídnout světu aspoň žebřík štědře ověšený rybami
převléknout se za mima jako každý kdo si jen trochu rozumí
a zatvářít se jím do budoucnosti znovu nechat Tyršův karabáč
dopadnout na vysněnou slámu
nebo aspoň staré blátem olepené kukačky
na holou zem

Bez strachu
prokopnout vedro:
kilo knih
rovnou doprostřed jezírka
flák uzeneho koleno na ledvinu
jen dál
brzlík
kec
hrnec inkoustu

uschlý chrobák vyhozený před barák starý bonbon zaschlý
v leporelu
pytel strupů
i chleby vztekle pocákané maltou
díru do pavouka
stejně jako aktovku narvanou zlámanými tužkami nakonec
i mé budoucí texty
tu a tam přecházející až v nepěkné chuchvalce
na stěně světlíku
minimum osobního zaujetí nic víc to nechce
padák? zahrnutý kamením
těžký po léta svinutý koberec
tak jen bez rozpaků ať je v piánu
než by řekl Himmler

Hekám a potím se
cpu slovo do textu
celé strašné rozesyčání starého stolu
i úplná stará fordka v níž se vozilo seno Na zadním sedadle
mezi zbylými stébly
okoral nesnědený dort
vrátím se nečekaně domů vprostřed odpoledne
a sádrový dort velké trampské čepice
čeká na stole na Boha kolem se vrtí horký letní vzduch
naposled jsem se octl ve skalách za městem jak jsem tam tak
padal blížil jsem se čím dál rychleji
k důvěrnému výtoku asfaltu do štěrků vozovky
byl to však jen tak rozježděný černoušek

Ne nepatlat se už v hlenitém líčení krásných dní
nechat teď vletět železná kamínka rovnou na rezavou
hromadu odpálit v koutě zcepenělou slepici

zbytkem rozjetého čvaňháku
uprostřed léta
díru do plechu
a ještě jednou:
díru do plechu
starý dobrý Robinsone Crusoe Nejde jenom o čistě privátní
vidiny o průčelí odlepená jako plakáty
a trčící do nočních ulic jako nalomené svíce
jediné procítěné zařvání: „Urazil Hemingwaye!“
ale takové aby každý bez rozdílu
byl prostě nadranc
v té tmě jediný a honosný
HOTEL PRDEL
opravdu celosvětový

Pro amatéry i pár dalších přesvědčivých vyprávění
„páchli a byli to hrdinové“
nebo lépe:
„my kteří jsme čtyři dlouhé dny drhli břichem v poli
máme snad právě my teď snášet
aby nám každý zevloun civěl na lokomotivu?“
opravdu máloco bylo tak pohledné tak svěže a nehledaně
stupidní
jako ty nekonečné bitky kuřáků s nekuřáky sličné bramborové
divadýlko
horší než důmyslné bramborové divadýlko deklasované a hrdé
přízraky chudobinců rozhodné masturbace
v bez konce chátrajících lazaretech stmívání
krásné švadlenky složití sloni
i zvrhlí keťasové
ještě jednou tedy

sláva nám
lítat v tom
co má být: levný oběd
a zadělaná mísa Z keťase odpadne kus sádla
někdo zas leze do fabriky až se fabrika rozlézá
nanovo se celí šmátráme v kapse
a Tyršova tvář se v noci zjevuje za oknem pracovny
všechno
co je ve vzduchu
nechme to tam
včetně netaktního štourání ve starém letovisku
znovu i nečekané záchvaty horlivosti
nějaká žádoucí a rozpalující školka
právě teď
co je?
v hubě
jako ve školce
jen tiše pan Effenberger píše
slečna leze dírou
kanec se při útoku podělá
docela nablízku v tom horku
číhající hrozný F
cpu se vší silou do textu
pro něčí všivý Maďarsko je tu horko
ke všemu zas i slunce
pražící na něčí karbid taky jako bůhvíčí pěkně vyzrálé
ideální Brno
otevřená skladiště zas nabízejí různě žíhané fekálie
tak jen se nebát Vidět bochník pěkně přiblížit nos
však ty si už čichneš k tiskárně

Nakonec vítězně práskne vaginou a vyjde ven vztyčený
i já jsem tady dál jistě
ve všech svých podezřelých rozechvěních
sličněji řečeno
sbírám materiál proti svým přátelům
nevážím se protože stejně nemám paměť na čísla
zato se večer co večer
zdokonaluji ve svém státnickém polibku
dál se dá i nerušené počítat
jedna dvě tři
čtyři
všechno v pořádku
devět
schyluje se k mému státnickému polibku
rozsochaté prázdno mezi zmačkanými papíry
skládá už dnes nejpřekvapivější Leninovu bystu
všechno
na drátku
ještě dobře mířené „ať žije republika“ honosný leknín
právě uprostřed jezera
dvě lepší půlky které navštěvujem v budoucnosti
další úchvatné cecky
anebo na tomtéž místě dva půlity piva

Je to všechno tak
opravdu nemálo
důležité rohy věcí státník Prokop
honosné jméno na otřískaném průčelí
vzpomínky na vzpomínky
(„mělas pod lajntuchem pohlaví jak v novém lazaretu“)
mám svou dýmku od sádry v nejbližších pěti minutách
nehodlám nikomu nic políbit

jinak se mám skvěle jako vždycky spínám ruce
k ranní modlitbě v tramvaji
u vědomí vlastního významu teď zase důmyslně spekuluji
že se brzy na něco vybodnu
kdyby to měl být druhý Majakovský

Právě teď anebo už v budoucnosti
pensisté nebo snad jen jejich zbrklé vřídky
kanoucí na Zámecké schody Mikuláš Medek nad mísou
vařených ráčků za oknem kavárny Slavie
na prašném dnu každého vyschlého potoka
i nadále čeká bezpočet sličných oblázků malých bílých
pevností vrůstajících do zítřka
na způsob opravdové japonské protoplasmy usmát se nad tím
přidat dobré slovo
někomu i soukromé motýlí mihotání u skvoucí silnice
za sklem sličné nádržky na benzinové pumpě
ve hře posledního nesnadno čitelného symbolu

Hanspaulka Hrdlořezy a Hlubočepy všechny ty ideální
hodkovičky na obvodu Prahy
jsou tam dál nekonečně rozpustné ve svých drobných
něžnostech
tak jako bělovlasý Wilhelm Pieck dodnes ční nad poli
všechno v pořádku na konci věčně zanícených pohledů
proti blankytu dnes jako včera
taky dokonalý tvar nového tělocvičného koně život
důmyslnější než strojek na maso
i stručné ale přesné zakopnutí vší svou něhou
o dosud bezejmenný plavý kolík nic než ta trocha drti
z nevidané šachové figurky
pardon
nic se nestalo

TYRŠ

*„Tyrše netřeba vykládat,
netřeba k němu hledat komentářů,
aniž je vhodné se o to přítí,
kdo mu lépe porozuměl.“*

Renata Tyršová

Žalostné lijáky svlažující čas od času svým uvadlým semenem vyprahlý a hrbolatý povrch této planety, lijáky, o kterých se nám marně namlouvá, že jsou to užitečné dějiny omílající zvolna, ale jistě prašnou zem v něco nekonečně lepšího, dávají nám právě svou ubohostí čím dál oprávněněji doufat: věřit, že byly a jsou tváře, které nezůstanou navždy zasuty v pomalu blednoucí vzpomínce na svou dobu, které naopak budou věčně s dějinami svádět vítězný boj¹. Ten, kdo – vzdálen falešného respektu i jalového veselí – na sebe mohl jen trochu nechat působit hypnotickou tvář dra Miroslava Tyrše, geniálního shromažďitele a vůdce tisícíhlavé saně zvané „Sokol“, musí mu toto vítězství nad dějinami přiřknout před jinými. Mladý Friedrich Emanuel, jehož jedinou „slabostí“ – za kterou mu ovšem jsme dnes vděční – bylo, že své nadšení úchvatně přehnal, byl díky ní jediným, v jehož zaníceně melancholickém pohledu se ještě před svým vyvrcholením náhle zřítilo osudně tu pošramocené devatenácté století. Nekonečná řada světových osobností, daná ideálně údajem: dr Tyrš, Jindřich Fügner, Brigitte Bardot, atd. – řada, v níž lze za atd. dosazovat nová a nová jména, aniž bychom ji kdy mohli

1 Je ovšem ještě možné upnout se k myšlence, že by všechno vypadalo jinak, kdyby povrch země byl slizký a pokrytý jemnými chloupky. Pro to, o čem je řeč, by však takové úvahy (jinak jistě lákavé) neměly valnou cenu.

uzavřít –, nuže, tato řada počíná právě tady, u dra Tyrše; stejně tady, jako kdekoli jinde.

Tyrš sám, lze-li to tak říci, byl tím i oním, či lépe byl vším a nikým: ideálně „ryc“ i „nic“. Hned rafinovaný světoobčan, jenž promyšleně zahájil co čirý vlastenec realizaci svých velkolepých plánů – a jenž v ní neměl potřebu pokračovat, tak si mohl být jistý, že jeho jedinečná tvář jej do budoucnosti proveze i tak; hned zas neusvědčitelně disciplinovaný domácí vychovatel, pečující o děti jáchymovského továrníka Bartelma a sedící s nimi nad knihou – aniž hne svou šermířskou brvou – i v den, kdy Bartelmovi prchá dílovedoucí s výrobním tajemstvím do Rakous. (Tyrš, prozíravější než dílovedoucí, jistě cítil, že mu útěk prospívá: že se břemeno, jímž je dílovedoucího živá váha, stává tím lehčím, čím víc se uprchlík od něj vzdaluje a blíží se k Vídni.) Jindy je tu Tyrš – poručník Josefa Mánesa – z jehož blízkosti dal ke konci prozíravě odstranit všechny žluté růže, objekt ne zcela zdravé malířovy lásky –, Tyrš a jeho nezapomenutelně odřené tenisové míče, Mánes a díry v jeho sokolském stejnokroji... A to jsme jen u prvního náčrtu nečekané osobnosti, jejíž pronikavý, navždy existující pohled nás ze starých fotoportrétů tak naléhavě přiměl k této skromné poctě.

Je třeba říci to hned zde, v Tyršově osudu bylo něco tragického. Ani tomu nemohlo být jinak. Je vždy cosi trpitelského v údělu geniů, obzvláště, musí-li jejich pravé úmysly s „dějinami“ a světem zůstat utajeny i těm, z nichž jsou přesto nuceni učinit své spolupracovníky a spřežence – jako Tyrš z těch, jimž se později začlo říkat Sokolové. Drží-li na dobových fotografiích – aspoň na první pohled – své kordy a činky *všichni* stejně přesvědčeně i přesvědčivě (což lze jistě opět přičíst k dobru magii Tyršovy tváře a jeho pohledu, podmaňujícího si ostatní „bratry“ i tehdy, byl-li fotografování přítomen jen fiktivně), málokterým byl opravdu, plně zřejmý význam těch úžasně nepatřičných reálií, jež jim byly doslova vtisknuty do ruky. Stejně jako o pár dalších předmětech – patří sem i Tyršovy

dnes proslulé odřené tenisáky, či ty roztrhané losy, na něž si velký „Čech“ psal poznámky ke svému věhlasnému názvosloví – víme přece o těchto reáliích až nyní, nakolik už navždy budou spjaty s jediným jménem: s nejpřekvapivějším „doktorem Miroslavem“, jenž je vprostřed minulého století začal symbolicky vrhat nejen proti vši takzvané realitě, ale především právě proti dějinám. Těm dějinám, do jejichž pochybného království byl snad ještě zaveden snahou zanechat tu stopu, do nichž ale vešel způsobem tak nečekaným a převratným, že jeho vstup, ať si to přál či ne, znamenal pro ubohou dějinnou kulisu spíš významné protržení. Nesešlo tolik ani na tom, užíval-li náš náčelník slavných rekvizit přímo nebo – záludněji – prostřednictvím těch dobře rostlých rukou, v nichž je na zmíněných snímcích už navždy drží jeho bezděční pomahači. I z dosahu všech držadel se jeho nejodřenější míče neválejí jen v kopřivách za pastouškou, třeba to tak může vypadat. Ne; díky svrchované dialektice, jíž Tyršův pohled spájí do téhož všestekého záblesku Hegelovu dalekozrakost s Engelsonou jasnoživostí, povalují se – takříkajíc na konci jeho životodárného paprsku – právě tak třeba vprostřed Sahary nebo pár kroků za Benátkami: zkrátka a dobře, ve *všech* světových kopřivách.

Bylo by přitom zbytečné – a neříkáme to tu naposled – vybíjet se v neplodných a přecitlivělých úvahách na téma, jaké asi břemeno musel Tyrš nést světem z vůle své známé trdomyslnosti. I když to netušili ti, kdo – podle dobového svědectví – mu chystali hotové manifestace vděčnosti při jeho úvodních přednáškách na vysokých školách, tato trdomyslnost neopouštěla Tyrše ani ve chvílích – v těch dokonce méně, než jindy –, kdy jako by mu pohled navždy uploulval „mimo obraz“: tak když se zdánlivě soustředil jenom na barevnou krásu diagramů, které při svých přednáškách promítal na stěnu. Velikán Tyršových duševních i tělesných dimenzí už jednoduše musel počítat s jistými potížemi. Mohl snad vyžadovat od těch, pro něž konal přednášky vždy s novou chutí a nezlomně tvrdošjnou

láskou, aby je chápali v celém jejich dosahu? To by jistě bylo bývalo jen zbytečné barikádnické donkichotství, vzdálené ovšem dru Miroslavu stejně, jako zbabělé podřimování za barikádou. Podobně nezabránil velký Náčelník ani tragediím tyršovských badatelů, známých i neznámých, k jejichž dlouhé frontě se ve vší skromnosti přidáváme a jejichž osobní oběti byly nezbytné, měli-li jsme mít o Tyršově skutečném významu aspoň trochu přesnější a důstojnější zprávy. (Za příklad tu může sloužit hned osud známého tyršologa J. Bartoše.) Netrapme se tedy a dál tu vzdávejme svůj hold.

Tyrš, sirotek, po jehož matce zbyl jen porcelánový talířek s blížě neidentifikovaným stínovým portrétem (dodnes se navíc ozývají pochybnosti, nejde-li o profil muže), dítě nalezené kdysi na mýtině vedle jediného doutníku, anděl bez křídel spadlý z nebe rovnou do prostřed Čech, hrdý prvorozenec, který ještě nejspíš zplodil a porodil sám sebe – ne, ten košatý lidský keř, jímž dr Miroslav byl, rozhodně nelze vtěsnat jen do ideje radosti či smutku, životního jasu nebo „pesimismu“. Odvaha, jíž se právem pyšnil – a pro niž se stal ovšem hromosvodem trapných spílání – tkvěla právě tady: v tom, že Tyrš neuvízl v tuctovém optimismu a v jeho jalové, pubertální nirváně, ale dokázal jej povýšit na neméně radostný a perspektivní, zároveň však nesrovnatelně pronikavější a původnější, vpravdě tyršovský *vztek*. Vztek, který – právě svou důslednou protihistoričností – byl i posledním skutečně historickým vztekem, vztek probuzeneckého anglofila, jenž doslova vyšle nad vyprahlou českou krajinu – po tom, co ji sám velkolepě zpusťošil svou kosmopolitní melancholií – celé letky mrtvých orlů a lacinějších sobolích límců, vztek hodný už od raných let pozdějšího tvůrce prvního hasičského názvosloví, jehož nenávisťný tón dodnes tak mate docenty filologie a jejich dospělé dětinství, zkyslé podkrovní místnůstkou a popraskaným telefonem, s nimiž tráví svou vleklou zásypovou zkušenou v kartotékách věčně nehotových Slovníků.

Jen tento vztek ostatně Tyršovi umožnil, aby tak úspěšně umístil své proslulé, vlastenecké i „vlastenecké“, každopádně zarputilé lapače holubího trusu, dřevěná čerpadla bez skutečné sondy, do kopřiv za pastouškou, jíž za tím účelem nechal sám soukromě navozit za jáchymovská humna; do nenáviděných, blátem i vápnem – tedy vším – však přesto zastříkaných kopřiv. Podobně jen tento vztek mu dovolil srotit nenáviděné české spoluobčany a učinit

z nich problém – navždy neřešitelný – dokonce i v očích nenáviděných Angličanů, těch Angličanů, proti jejichž Shakespearovi Tyrš první vztekla a hrdě postavil opovrhovaného Schopenhauera; je pravda, že jen proto, aby ho vzápětí navždy zlikvidoval a znemožnil tvrdošíjným, přísně neveřejným popularizováním ve svých soukromých denících, s úpornou důsledností, jež tvoří převahu parazita nad jeho živitelem.

Je víc než politováníhodné, pokoušejí-li se dnes někteří dodatečně zlehčovat velikost té cyklonotvorné vášně, jež byla Tyršovou silou. Má nám být dokázáno, že vznikla ne zcela legitimně z koprofagie, té záliby v pojídání vlastního trusu, jež je vlastní zejména králíkům a jejíž nezřízené provozování mělo údajně přivodit i Tyršovo předčasné, jak fyzické, tak duševní zchátrání. Příznačně přitom pro Tyršovu koprofagii nesvědčí nic hmatatelnějšího než náruživost, s níž toho slova užívá – často na nejnečekanějších místech – ve svém písemném díle. Pravda: v elánu, s nímž doktor Miroslav honil od jara do zimy po polích své holinky, bylo jistě mnoho i z toho skvělého rejdní, jež denně rozechvívá prkna králíkáren za masivy českých stavení. Není proč skrývat ani to, že v jistých, pro hnutí těžkých dnech byl zakladatel Sokola – sám v čele věrného hloučku – postaven vprostřed přírody i před problém, jak *vydržet na výletě* – a že měl někdy po ruce jen jedno řešení: rázný povel k hromadné koprofagii. V takových chvílích se jistě Tyrš nerozmýšlel déle, než na rázné prásknutí karabáčem. Přejdeme-li však od Tyršovy biografie – jakkoli podivuhodné – k jejímu obecnému, nadčasovému smyslu, nelze už ulpět ani na tyršovské koprofagii jen v tomto nepodstatném, anekdotickém ohledu. Je pak třeba vskutku mimořádné zášti, abychom neviděli, že to, co nazývá koprofagii, je pro autora nesmrtelných „Výmětů“ jen ideálním principem: tím *duchovním samooplodněním*, bez něhož by byl v dějinách myšlení nepadl ani výstřel a jež zrodilo právě tak Tyrše, jako to nejlepší z profesorů Freuda či Smotlachy. Vděčíme mu ostatně i za vpravdě

faustovské zaujetí, s nímž architekt Josef Zítek, v době, kdy kreslí plány známého divadla – a své vlastní vizitky v příštích dějinách –, črtá už předem na okraj jeho budovu přioděnou plameny požáru.

Jak bezedná propast dělí Tyršovu velikost od běžné, přízemní koprofagie, vyvstane zvláště zřetelně, srovnáme-li ohnivou hydry Sokola s tím inflačním přívalem pouhých zmoklých frajtrů, jemuž otevřel stavidla známý koprofag říšský – totiž Adolf Hitler. Ať dělal, co dělal, zůstal ovšem Hitler tím, čím byl, zajatcem čalounického diletantství, schopného nejvýš chabě imitovat Tyršova pivovarského genia.

Nelze to jistě vysvětlit jen koprofagii, naplnil-li Tyrš své závravné, mrazivě velkolepé poslání hned na prahu své životní dráhy, v památné epizodě, jež už má všechnu neodvratnost a důslednost přírodní katastrofy. Myslím na to vrcholné dílo, jímž bylo – kromě mnohosvazkových „Výmětů“ – užaslé, bezmezné ustrnutí mladé a „nevinné“ Renaty, v té době ještě Fügnerové po otci, jediném muži, jenž věděl o Tyršových záměrech vše – i to, co neznal sám (ke všemu na základě pouhého písemného styku, v němž měl takříkajíc navrch ten i onen, mimo něž se však za života nikdy neseťkali); ustrnutí, s nímž, vracejíc se domů kolem jáchymovských hradeb, Renata zčistajasna stanula před páchnoucím smetištěm za pastouškou, tváří v tvář bizarním dřevěným kozám trčícím tu znenadání z kopřiv, tam, kde se ještě den předtím s bídou našel jediný zakutálený tenisák. Šlo ovšem o první pamětihodné zjevení Tyršových proslulých „čerpadel“, nevýslovných brlení, která až později, s brizantní potměšilostí ryze pokoutního psychiatra, přejmenuje na zdánlivě lidumilnější, téměř léčebná „kolovadla“. A nečiní jistě bez vnitřního pošklebku tento ústupek – třebaže nebude poslední – věčným iluzím dosti naivní dívky, adoptivní dcery toho opovrhovaného Fügnera, jenž naštěstí natolik sdílí Tyršův romantismus, že se nemusí nikdy spatřit; i tak nosí takříkajíc na scéně pár varlat střídavě zleva doprava a zpátky (jen Voskovec

s Werichem se jim v tom jednou vyrovnají), i tak jim předem neodvratně přísluší pohřbení v jediné rakvi.

Ano a zase ano: dr Miroslav Tyrš, nevěřící Kristus a lidské vtělení blesku, byl silný i ve svých slabostech. Zvěř, jež se přišla podívat z přírody za ta historická humna, kde se sám za celé lidstvo hmoždil se svými dřevěnými kozami, viděla z lidí skutečně to nejlepší. Páska na oko, která ještě o řadu let později měla moc proslavit generála Syrového (třebaže byl proti Tyršovi jen podomkem v uniformě), páska, jež se tu za pastouškou jednoduše sušila ve větru, na jedné z dřevěných stojek, jimiž Tyrš jaksi geniálně předvídal i blízký příliv sušáků na hasičské hadice, tato páska ani nemusela krýt jedno z náčelníkových očí; druhé i tak vyslalo do budoucnosti – přímo z pocákaných kopřiv – nezapomenutelně soustředěný paprsek, ohlašující předem i nejvýznamnější státnické pohledy našeho století. S touž fantasmagorickou prostotou nabyt povahy věštby rovněž jednoduchý vis, v němž tu Tyrš před Renatíným příchodem – podle jistých pramenů – rozjímal na jedné ze stojek bezmála celý den; vis o to podivuhodnější, netřeba to zdůrazňovat, že předchází o víc než o čtvrt století prvnímu vydání Smotlachova slavného díla².

Není mimo vši pochybnost, že i přejmenování „čerpadel“ na „kolovadla“ bylo od doktora Miroslava závratně matoucím gestem? A ovšem i gestem vrcholným, jež má snad jedinou obdobu: jiný, zároveň dalekosáhlejší a pro Fügnerovu dceru osudnější ústupek, jež Tyrš Renatě učinil vzápětí po tom, co tak nezapomenutelně strnula a on se před ní vynořil z kopřiv, aby ji vůbec prvně spatřil a oslovil. Když ho totiž – bezpochyby pod dojmem předchozí podívané – začala z náhlého popudu nazývat Miroslavem, neučinil nic (on, Friedrich Emanuel, odevždy tak hrdý na zpupné prasečkářství

2 Viz dr Fr. Smotlacha, „Biologické základy záliby člověka ve šplhu a visu“, Praha 1930.

svých pravých jmen!), zhola nic pro to, aby osudný omyl vyvrátil. Nedorozumění – jehož bude Renata obětí do konce života – tak jistě může sloužit za příklad, až jímavě klasický, těch zdánlivě bezvýznamných událostí, jež nabyly vpravdě všesvětového a co možná protihistoricky dějinného významu.

Co mohla potom znamenat pouhá fyzická smrt – dodnes ostatně neprokázaná – pro existenci zvanou Tyrš, pro tu skutečně metafyzickou tvář, jíž může být jen tvář vstupující zas a zas do dějin s tímž vítězným pohledem, jako – navzdory Heraklitovi – do vln *téže* řeky, tříštící se o její vyzývavý pohled na tisíc krůpějí jako na tisíc drobnohledných Tyršových byst z křehkého porcelánu! Zatímco na stránkách dějin přibývají pod pery krátkozrakých škrabálek nové a nové řádky, Tyrš tkví hrdě osamocen ve svých kopřivách, na nichž nebyde (ani nepřibyde) jediný stříkanec vápna. Tím spíš se tu jeho původní zachmuření postupně projasňuje do stále triumfálnějšího, mefistofelštějšího úšklebku. Vstupuje do dějin stále neporušenější, jako by den za dnem rozhodněji vrhal do tváře světa (včetně zástupu Sokolů, jež má před sebou a za něž tu dosud formálně vystupuje) své zdánlivě neurčité, ve skutečnosti však promyšlené a nesmlouvavě zásadní „Všechno nebo nic!“ – heslo, jež tak nezapomenutelně pronesl z tribuny do ticha v památný den prvního, neuskutečněného všesokolského sletu. Nezůstalo konečně u hesla; téhož dne, s plným vědomím, že proto slet bude odvolán, vysmál se svrchovaně Tyrš – zároveň s lítostí i sarkasmem, jak už mu bylo vlastní – ubohé lsti, již jisté kruhy líčily na sokolskou myšlenku slavnostního sletového průvodu. I když se neodvážily přímo se jí vzepřít, to, co navrhovaly, nebylo méně nepřijatelné: místo důstojného defilé se Sokolové měli na Rohanský ostrov v Praze, dějiště sletu, tajně krást postranními ulicemi, po skupinkách a v nedůstojném příkrčení. Ti, kteří doufali, že organizaci se z příkrčených hloučků už nikdy nezdaří pozvednout do původní podoby, se ovšem přepočítali: jako tolikrát předtím i potom, už pouhé Tyršovo zjevení na sletové tribuně znamenalo rázný škrť přes hanebné plány odpůrců.

Podobný krach ovšem Friedrich Emanuel znamenal i pro spekulace těch svých životopisců, kteří si vsadili na pochybnou kartu Tyršova „horského zmizení“. „Zahynul v Alpách“ – tento žalostný soud není prostě nic před nadmořskou výškou tváře, jejíž bradka je sama oním proslulým, navždycky legendárním i trvale užívaným liščím ohonem, jehož třením o známou ebonitovou tyč vzniká elektrina; tváře, kam se kdysi právě tak slavně vtělila bloudící myšlenka, jako když bylo vynalezeno pivo – to pivo, jež Tyrš v jistých dnech už nemohl pít. Ani pak, posazen za stolem u piva a přece bez piva, se schlý v zakrslou a přesto nepotlačitelným, sotva postřehnutelným nebeským vlněním své šerpy kráslenou siluetu, nedal však svým předčasným hrobníkům nikdy důvod k falešnému soucitu. „Zahynul v Alpách“ se k nám nejvýš zas a zas vrací zpátky jako nejmarnější z ozvěň, odrážená tvrdošijně v horách Tyršovou pevnou bystou, jež tu dál nezničitelně trčí z kamení osudné bystřiny (té, v níž měl utonout), a posílená každým odrazem jako geometricky narůstající hejno orlů. Tyrš-Sokol a bývalý silný kuřák doutníků, právě tak český jako anglický, hned sám a hned s Fügnerem po boku, malý a podsaditý stejně jako štíhlý a spíš habán, Tyrš řečnící a Tyrš, němý hromosvod bouřek, někdy jen Tyrš-politý hospodský stůl, jindy vidina piva nad skutečným stolem i jediný pravý půlitr vprostřed každé hospody, Tyrš na kravatě tak jako (podle bystrého postřehu J. Bartoše) Tyrš demagog, a právě tak, chcete-li, stejně neodstranitelně a palčivě třeba i alpský Tyrš, vítězný alpský Tyrš; nikdy však vaše ubohé, žebravé a sotva zamumlané „zahynul v Alpách“.

Daleko spíš lze říci, že se Tyrš vytratil. Slyšíte dobře, jistě; nic víc než vytratil, podobně jako filosof Ladislav Klíma, s nímž měl konečně mnoho společného (a jenž byl sám tvrdým příznivcem Tyršovy doktríny). Jako ten se na sklonku života střídavě vytrácel a vracel, v trvalém rozkvyvu mezi „hospodou a přírodou, přírodou a hospodou“ – podle lapidární a průzračně symbolické formulace z Klímova osobního zápisníku –, jako se posléze vytratil úplně

jen proto, aby se vracel věčně, vytrácel se i velký náčelník. Díky vzácnému svědectví jednoho z Tyršových bratří – jenž si ovšem přál zůstat anonymní – můžeme dnes ke své nejvyšší radosti též poměrně přesně určit, co v jeho případě střídalo každodenní hospodu: kde našel pro své vytrácení onu „přírodu“, jež k ní tvořila protipól a v níž zmizel nakonec definitivně. Lze se jistě ptát, zda za svědectví vděčíme pouhé náhodě nebo zase Tyršovi samému; jako kdysi nebeský akcionář sám stvořil Ukřižovaného, aby jej požádal o další úvěr lidstvu, mohl i Tyrš záměrně vyvolat své setkání s bratrovým ostražitým pohledem. Ať tak či onak, jedno je teď jisté: jak šel bratr navečer kolem tělocvičny, stačilo mu jediné nahlédnutí do oken, aby v pozadí sálu, v šeru za sloupy, kde jinak poletovaly jen zbytky popele, listí a dávno mrtvých much, spatřil rázem ze svého přítele a náčelníka to podstatné – totiž jeho samého ve chvíli, kdy se octl na krok před jedním ze sloupů.

Jakmile za ním ovšem vzápětí zmizel, mohl si být pozorovatel jistý, že už tam nespattí nic: ani náčelníkovo pěstěné šermířské oko – tu falešně slovanskou zmenšeninu planety a zářivý diamant, při jehož vyjmutí by se začly hroutit hranice v celé střední Evropě –, ani temnou výhrůžku brvy nad ním. Opravdu jen ten, kdo čirou náhodou – zdánlivou či skutečnou – a tím už vlastně hned v *budoucnosti* šel kolem tělocvičny v tu nezapomenutelnou chvíli, v okamžiku, kdy pozdní slunce uvnitř naposledy rozžehlo vír drobných částic, jen bratr, jehož vous, jak pozvolna v té záři ryšavěl, mohl být delší nebo kratší – jehož nezištné svědectví tím však nic neztrácí na svém významu –, jen ten a nikdo jiný mohl spatřit to, co spatřil, totiž, neváhejme to říci, Tyrše zvedajícího tu tajně břemena. Stačil tehdy – přistižen vprostřed perfektního „tahu“ – opravdu poznamenat, jak tvrdí náš svědek, že „dokud to zvedne, bude žít“? Ať ano nebo ne, ať už tím myslel cokoli a ať je výrok jakkoli vykládán ve známé tyršovské biografii P. Voskovce, jedno tu zůstává: náčelníkovo vytrácení do šera za sloupy, po němž už následuje

pouze zmizení v Alpách – a ovšem věčný návrat prostřednictvím nesmrtelné, klímovsky svérázné tváře s bradkou –, toto závrtné podvečerní vytrácení se už později nezdařilo uskutečnit nikomu a nikde, dokonce ani v takzvaném Tyršově domě. A není čemu se divit: při vši universalnosti – a právě pro ni – byl „doktor Miroslav“ také zcela neopakovatelný.

Co ještě dodávat? On a Fügner, Fügner a on, vousatí revolucionáři a mladí zeměměřiči, zrcadlíci vzájemně jeden druhého, tajní dvojníci, zvyklí vyměňovat si role častěji, než se zdá, vytvářející spolu co chvíli téhož neudolatelného kuřáka – aby v něm navždy trčeli hned v popředí, před haldou roztrhaných map, hned zas jako drzá stafáž v pozadí (zatímco na předscéně se budou dlouhá léta rozpadat jen stohy praporů, amerických jako sokolských) –, Tyršova tvář za protrženou tenisovou raketou a neexistující Fügner, Fügner s tváří před protrženou raketou a „neexistující“ Tyrš, Tyrš bez Fügnera, nahrazeného nehlučným bleskem na nočním nebi, a Fügner bez Tyrše, zastoupeného ve tmě, kde měl stát, podobným zaskvěním, Tyršova levá a Fügnerova pravá bota spojené v jediný pár, co lapidární a svrchovaný lidský emblém – je třeba jít hodně daleko v nenávistné slepotě, aby toto sršení, toto oslnivé padání symbolů červnovou tmou, v němž nejlepší čelo novodobých dějin vzdoruje už víc než století evropskému nečasu, aby toto jiskření bylo přehlédnuto. Tím víc ovšem potřebují být slepí ti, kdo v tom, co předchází, v Tyršově celém velkolepém čelení „všemu nebo ničemu“, všemu i ničemu jsou schopni spatřovat jen střídavě úspěšné pokusy dvou dobrodruhů, dvou intrikánů s vousem a v čamaře o vzájemné svázání do kozelce!

I za ten vykřičník, jímž jsme směli ukončit svou větu, vděčíme konečně Tyršovi: nejen, že to znamínko de facto vynalezl (a byl mu takříkajíc lidským modelem), používal je dokonce v závěrečných letech i jako svou krycí značku. To už jistě bylo zřejmé všem, i jeho nejzuřivějším odpůrcům, že uprostřed drobných historických klepů

skutečně je živoucím vykřičníkem, svrchovaným znamením, jež nakonec všechnu historii samo nahradí... Co nám dnes záleží na tom, zda méně ukáznění Sokoli – či snad ti, kdo využili rostoucí oblíbenosti a jenom se za ně převlékli, v marné naději, že tak přes zpustošené Čechy rychleji pocestují za svými pochybnými cíli –, zda opravdu házeli z vlaku láhve na dělnice, okopávající kapustu pod tratí (jak tvrdí čerstvé a tedy zřejmě neověřené zprávy z dobového tisku), zda v láhvích zbývalo jen trochu vína, jak myslí jedni, nebo zda do některých z nich byly vestavěny celé miniaturní plachetnice (jak to šířili zejména ze zámoří přijíždějící Čechoameričané) – Tyrše i s Fügnerem nemohlo *tohle* odvést od jejich skutečného poslání. Vlastně je to v něm ani nemělo čím rušit; na to příliš dobře věděli, že jim v dějinných přehánkách patří místo neměnných symbolů – a že si je udrží i tehdy, vtělí-li se do nového Jánošíka či Džugašviliho. Nadmořské výšce obou slavných tváří tak mohly být podobné zvěsti jen závratně lhostejné.

Po všem, co tu bylo řečeno, je jistě zbytečné prosit za Tyrše historiky o jakoukoli, třeba drobnou opravu v jeho životopisu. S vrozenou lapidárností to konečně za všechny naznačila sama Renata, v ten večer, kdy po skončené jubilejní oslavě protrhla delší soustředěné mlčení u pultu nálevny a pronesla památný výrok, jenž dal i motto naší práci: „Tyrše netřeba vykládat, netřeba k němu hledat komentářů...“ Zbytek pak ve svém jasnozřivém pojednání dopoví J. Bartoš, když podotkne zásadně hned v úvodu, že „u Tyršova života netřeba se... dlouho zastavovati“³. Přenechme tedy klidně – po tyršovsku laskavě i směle – drobnou havěť anekdot a „fakt“ jen hrstce malověrných; Tyršova nesmrtelná tvář už tu dál, do nedohledna stačí čelit sama, za náčelníka i za nás za všechny.

Nechceme jistě tvrdit, že na genia, jakým byl a zůstal doktor Miroslov, nelze aplikovat vědecká hlediska chronologie, vývojového pohybu a pod. Právě naopak: čím větší osobnost, tím lépe na ní lze demonstrovat principy jsoucna vůbec, prosté lidské přibývání na váze i nejtemnější prvky vývoje podle Darwina. Říkáme jen jedno: Tyrš se ani těsně před smrtí nemusel s nikým přít o kus smuteční

3 Bartošovo pojetí tyršovské legendy se vůbec nápadně shoduje s tezemi této práce, až by se sem bez újmy daly dosadit celé badatelovy odstavce. Tak hned jeho stručné, ale zásadní připomenutí, že „ten, kdo chce vědět, čím *skutečně* Tyrš byl... nesmí mít na mysli jen jeho sokolství“ (podtrhl P. K.). Přitom si je zasvěcený Bartoš vědom i toho, že Tyršovi „nebylo poskytnuto možnosti, aby své záměry uvedl zcela ve skutek“.

Nezastaví se ani před pravdami tak pronikavými, že musely znít v jeho době podvrtně i zarytým antityršovcům. „Dost možná naskytne se i okamžik, kdy lidstvo (Bartoš ovšem říká cudně jen „Sokolstvo“) s Tyršem nevystačí“, praví tak prorocky, a ke všemu dodá: „Bylo by falešně se domnívat, že není nutné připouštět si nějaký problém... jen proto, že Tyrš o něm nemluví.“ Jako vrozenému dialektikovi je mu ovšem zároveň Tyrš i zde „člověk geniální“.

pásky. Dát se strhnout k marným výpravám do altánu rodné děčínské vily, věnovat se úmorným úvahám o počtu, ne-li o samé existenci zpuchřelých zahradních hadic, na nichž tu Tyrš měl být nejen porozen, ale snad i počat – je přece zřejmé, jak málo je to dra Miroslava důstojné; sotva důstojnější než trapné počínání těch, kdo ještě dva dny a dvě noci po jeho legálním pražském pohřbu dál prohledávají křoví u bystřiny v Alpách, kde se ztrácí velikánova stopa. Co to tu jejich zuřivost vlastně doufá najít, jaký rozhodující odřezek nebo doličný předmět? A hlavně, co by měl ten nahý, bezbranně holý fakt říci o skutečných stopách, jež nám náčelník zanechal?

Co by si ostatně počal sběratel pouhých fakt třeba jen s následující zprávou, schopnou kdykoli se hnát jarní krajinou rychlostí smršti? „Dnes kolem poledne vzbudil v Praze nový rozruch dr Miroslav Tyrš, jenž tentokrát prošel třikrát za sebou Jindřišskou ulicí až k věži. Tak jako včera, následovala jednotlivá zjevení po slabé půlhodině; svědci shodně tvrdí, že dr Miroslav šel bez váhání a zpřímá, doslova jako olovený panáček podél roztaženého leporela.“ Sběratel by ovšem nevěděl, jak dál, přesto, že Tyrš kráčí Jindřišskou ulicí – stejně jako třeba Opletalovou – patrně každý den a nikým nespátřen. Dosti však o tom. Naším skromným cílem může být jen sdělit tu úžas, jenž nás zas a zas zaléhá před portrétem toho, kdo uměl (v *minulém* století!) stvořit kompaktní župu z hloučku sládkovských synů, krásně a nezapomenutelně je vyzbrojit a navíc jim vnutit právě název „Sokol“, pro většinu z nich jistě sotva přijatelný; toho, jehož pohled k nám nepřestal pronikat a oslňovat nás svou září, včetně spodního záblesku té skepse, jež mu byla nakonec osudná: pro niž musel opustit organizaci, kterou sice sám založil, ale kde se svěřeným akcím věnoval s lhостejností snad horší, než přímá sabotáž.

I s touto skepsí byl ovšem schopen podivuhodných výkonů. Celý první všesokolský slet, když k němu konečně došlo a Tyrš mu předcvičoval z náčelnické plošinky, odehrával se v jeho představách

výlučně na poušti; na skutečném sletišti, v Královské oboře, jako by se cvičenci octli jen fatou morganou. Alespoň takhle mohl tedy uskutečnit svůj dávný smělý sen, zalidnění Sahary Sokolstvem – třebaže ne se všemi převratnými důsledky. Kdyby se byl sen splnil úplně, pocítili bychom jistě o dobré čtvrtstoletí dřív i strach z tzv. „cvičných“ pouštních výbuchů; co víc, mohli jsme o třicet let dřív přihlížet vzniku jazzu a jeho přijetí Evropou. Jen by k nám nebyl přišel od černochoů a z Ameriky, ale právě odtud: od saharských Sokolů...

Ani proslulé sokolské provazy, už značně jazzové, jimiž si pak různí bří Scheinerové svazovali hrudník – dmoucí se dál, i pod sokolským krojem, potlačenými sládkovskými dramaty –, ani tyto šňůry, tvrdíme, nelze přeceňovat; i ty byly už jen ochablou, *statickou* imitací lana, jež zůstává nerozlučně spjato s náčelníkem samým. Myslíme na provaz, jenž na něj kdysi spadl v divadelním zákulisí a do něhož se tu promptně a zdařile zamotal právě v okamžiku, kdy se s tyršovskou rázností – přes dost pokročilý věk – rozhodl prvně v životě proniknout na jeviště. Velký Sokol se jistě nenechal zadržet kusem provazu; v několika minutách, jež zbývaly do konce představení, se však už na scéně z lana také nevyprostil. Nicméně nezapomeňme, KDO se to tu zamotal. Bezvýznamné není ani místo děje: jde o Prešpurok, kde chce Tyrš marně dojít k dohodě s nenáviděnými štúrovci a kde se k divadlu vydá přímo zprostřed jednání, aby tu vyřešil činem, co v zasedací síni nemá konce. Zdánlivě nepřípadná náhoda tak vlastně jeho intervenci jen podpoří; suverénní, výsostně zuřivě a pro slovenské oči přímo tatarské *strhávání provazů*, k němuž jej přiměje, zasáhne přítomné diváky bleskem nevidaného jako nikdy předtím ani potom.

Stačí ostatně číst dopis dnes celkem neznámého cyklisty Alfreda Jarryho (ztotožňovaného někdy se známějším spisovatelem), jenž napsal jednoho dne Tyršovi až z Paříže. Inspiroval jej jediný cyklistův průjezd letním Bělehradem, doslova polepeným plakáty s náčelní-

kovou tváří; Jarry, Tyršovi na počest, je přesto rozhodnut spínat si napříště kalhotu krabím klepýtkem. Není dost zřejmé, že u bytosti Tyršova formátu se životopis soustavně prolíná se svými symbolickými významy? Že i čas nebo kausalita hrají u této vzácné zvěře trochu nezvyklou roli? Už prostá zpráva z novin, zveřejněná několik dní po tom, co měl Jarry své tyršovské zjevení, se tak z prostého dobového dokumentu mění v nejúchvatnější vizi: „28. října se před pařížským voskovým muzeem *konečně* objevily plakáty...“ Jarryho setkání s Tyršem, ať pomyslné či skutečné, zůstane už pro „dějiny lidstva“ podstatné – stejně podstatné, jako byla schůzka Gérarda Philippa s Nezvailem anebo Werichovo tête-à-tête s dcerou profesora Těřeškova. Ostatně, proč to neříci: k setkání nakonec došlo. Stmívalo se právě po krásném dni, už bylo značné šero, když Tyrš ještě sešel do zahrady za vilou, v domnění, že tu odpoledne zapomněl karabáč. Karabáč v zahradě nebyl a Tyrš se už už vracel do pracovny, když náhle zaslechl šramot v zapleveleném, až kdesi u plotu zapomenutém záhonu. Když se zkoumavě podíval tím směrem, spatřil tu postupně – a se vzrůstajícím údivem – celého neznámého cyklistu, jenž vylézal rozpačitě z trávy a s omluvným úsměvem z ní vyprošťoval kolo. Jak potom Tyrš sám s úsměvem vyprávěl, málem už se od muže zas odvrátil, když sklopil zničehonic pohled k jeho nohavici. Byla ovšem sepnuta krabím klepýtkem...

Zajisté není třeba říkat víc. Všude v celé střední Evropě, kdykoli přijde večer a s ním i šero, jež je nejvyšší čas nazvat Tyršovým, spatřují běžně unavení řidiči právě přelud Tyršovy postavičky, zarputile vztyčený v silničním příkopu; a to dokonce i tehdy, když jeho zjev jinak neznají. Při pohledu na rozviklané přízraky slavných dřevěných koz, tyčící se v soumraku od Šumavy k Tatrám jako skutečné, úchvatně vrzající tyršovské náhrobky, stoupá v nás ke všemu hladina zásadní pochybnosti: nespočívá tato země, ten jediný travnatý a táhlý rov nad Tyršovým chladným, ale galvanizujícím tělem, nespočívají tyto Čechy i my, jejich obyvatelé, čím dál

tím osudněji uvnitř nehynoucího těla, uvnitř Tyrše? Už jen náš dotaz svědčí jistě o trvání muže, na něhož by tolik nevděčných chtělo zapomenout – kdyby ovšem mohli. Ten kus smuteční pásky, jež si Tyrš, trčící z příkopu, může dnes ve svém šeru prohlížet do nedohledna, vlál před jeho hrdou tváří už v mládí; ne snad jen jako předtucha a symbol předčasného skonu, ale jako vše, co se octlo na dostřel jeho rozevlávajícího pohledu. Nejdrobnější nehody z velikánova života mění se dnes nezbytně v souvislou řadu alegorií, spojených jako jedním mocným leitmotivem Tyršovým významem; významem, jež jsme teprv dnes schopni docenit ve všech netušených souvislostech.

Ideální krajina. Rozvaliny nevelkého domku, jenž byl kdysi hospodou U Tyrše a z něhož jakž takž drží pohromadě jen stěna natočená k divákům zbytkem interiéru: zažloutlé tapety tu a tam obnažené na cihlu, do pastelova vybledlý plakát se Stalinovou hlavou a s kdy-si jasně rudým nápisem azbukou, šermířská kukla, jež tu visí jako lovecká trofej a jejíž mřížkou se rázně derou ven trsy slámy.

Před stěnou, v rozvalinách bývalé místnosti, větší i menší hromady různého haraburdí: zlatý rám s rozbitým sklem, staré mapy, rezavé a zlámané kordy, pytlíky, z nichž se sype vápno, pletená houpací židle se zaprášeným a třepícím se opěradlem, šípy s okousanými peříčky (zpřelámané i celé), zašlý tělocvičný kůň, krabice vysloužilých navigá-ků, stojan s poloslepým oválným zrcadlem, hnůj shnilých divadelních pláštů, spečené činky, rezavá vyznamenání s ohořelými stužkami, zcepenělý velbloud, zabalený do potřhané a zkrvavené americké vlajky. Dost velká hromada je i pod širokým průlomem asi vprostřed zdi (zřejmě na místě bývalého okna), jímž je za zdí vidět až k obzoru písčitou poušť.

Ticho; jen trsání cvrčků a tráva, již všechno pomalu zarůstá. Na obzoru – spíš vlevo – je průrvou náhle vidět bod, čím dál tím větší, až je možné rozeznat dra MIROSLAVA TYRŠE. Blíží se vyrovnaným krokem, v uniformě sokolského náčelníka a s triedrem na prsou, usedá do písku nedaleko za průrvou – a čelem k ní –, skloní hlavu a něco si zamyšleně kreslí klacíkem u nohou. Chvilí jen to, potom se na obzoru za TYRŠEM objeví další bod a blíží se k němu.

Vzápětí rozeznáme JINDŘICHA FÜGNERA. Má novou čamaru, nejde však zdaleka tak vyrovnaně jako Tyrš⁴: co chvíli se nejistě ohlíží, nervózně zrychluje chůzi. Už je jen na krok od svého druha –

4 Tyrše i Fügnera by měl ovšem ideálně hrát týž herec.

*skloněného dál nad své čmáranice –, když se náhle bez hluku pro-
padne do písku, stejně náhle, jako se objevil; sotva stačí vyrazit
nehlasné heknutí, TYRŠ, stále velmi klidný, vsune současně klacík,
jímž si kreslil, do úst – není to nic jiného, než dlouhý havanský dout-
ník – a začne hledat po kapsách zápalky; přitom vstane a rozhlíží
se po pláni.*

*Když nikoho nespatří, vytáhne z kapsičky u vesty hodinky na řetíz-
ku a chce zkontrolovat čas. Pohled na ciferník jej mírně zarazí; zadívá
se ještě jednou k obzoru, tentokrát nedůvěřivěji, zavrtí hlavou a znovu
se skloní k hodinkám. Jeho pohled je teď o zaváhání delší; náhle však
přiloží ciferník zprudka k uchu, jeho tváří přeletí vlna hněvu a TYRŠ
jediným pohybem hodinky utrhne i s řetízkem. Vzápětí je vzteklým
obloukem zahodí přes rameno. Hodinky proletí průlomem ve stěně
a s křápnutím skončí na hromadě haraburdí. Pojednou neklidný, strká
si TYRŠ nezapálený doutník za ucho, zvedá triedr k očím, zaostřuje jej
už za chůze, kterou nám uniká za zed' z viditelné části pláně.*

*Hromada v pravém koutě, dosud nehybná, se v tutéž chvíli za-
čne s praskotem pohybovat; konečně se z ní vynoří tělnatý BRATR
BAGOUN, v tričku bez rukávů a s knírkem pod nosem. Opatrně se
rozhlédne a za hrozného funění se začne po čtyřech plížit k hromadě
pod průlomem ve stěně; zdá se, že ani neví, že při tom nese na rameni
drn. Pod průlomem krátce zaváhá, pak sebere z hromady Tyršovy
hodinky a leze rychle dál vlevo. Už už zahýbá za stěnu, když vtom se
její roh udrolí a BAGOUNOVI vnikne do očí oblak omítky; na chvíli
tu tak bezmocně z trne na čtyřech, mžouraje prasečími víčky. Zpo-
za udroleného rohu se vynoří ruka, která mu sebere drn z ramene.
BAGOUN se lekne, ohlíží se nejistě po rameni, ale protože na něm nic
nevidí, leze dál, až zmizí za rohem.*

*Po pauze se v průrvě objeví zamyšlený TYRŠ. Vypadá jako po skon-
čené práci; v ústech žmoulá vyhaslý zbytek doutníku, jak zvedá nohu
v holince, aby vstoupil průrvou „dovnitř“, ohlédne se ještě krátce po
pláni. Vstoupí pak, na hromadě pod průrvou mu však ujede noha;*

neupadne sice, jenom se zakymácí, zbytek doutníku mu ale vyletí z úst a zapadne někam do haraburdí, TYRŠ se sehne, aby se po něm poohlédl, chvíli hledá, potom toho nechá a usedne na hromadu pod průlomem; pracně se tu pokouší svléct holinky, z nichž chce vysypat písek.

Holinky sice strašně vržou (zvuk obstará Česká filharmonie), jinak se však TYRŠ namáhá marně. Konečně se vzdá, přes všechnu houževnatost otráven marnou námahou; pustí nohu v holince z ruky a nechá ji s povzdechem dodupnout na podlahu, zároveň skládá hlavu do dlaní. Hned ji však zas bystře vztyčí. Na dupnutí se vpravo sesunul kus stěny a TYRŠOVI se tam v nové průrvě zjeví následující výjev: s urputným výrazem v brunátné, naběhlé tváři tu stojí v hrozné křeči ztuhlý BAGOUN, na prsou má k prasknutí napjatým lanem, ztrácejícím se v pravém portálu, připoutány Tyršovy hodinky. Zatímco lano jej zřejmě stále víc svírá, BAGOUN nepoddajně vypíná hrudník a hodinky na jeho prsou, zvolna ale nezadržitelně drcené, praskají, uvolňují jednotlivá kolečka a rozpadají se na kusy.

TYRŠ hledí na BAGOUNA, usměje se, vstává, BAGOUN ho náhle spatří, nemůže ale polevit, takže na TYRŠE pouze poulí zděšené oči. TYRŠ – stále s úsměvem – mu pokyne, aby přestal, BAGOUN, jak jen může, mává zmateně do portálu, konečně lano povolí. Vzápětí se z portálu přišourá PRVNÍ ŠERMÍŘ v úplné výzbroji, i s kuklou, kterou si nadzvedl a pod níž si otírá pot. K BAGOUNOVI:

PRVNÍ ŠERMÍŘ: Co je?

BAGOUN (*silně oddychuje, hlavou ukáže na TYRŠE*): Tady... pan náčelník...

TYRŠ (*s úsměvem*): To stačí, chlapci. Šetřte si síly, bude jich zapotřebí. Nejvyšší čas, abychom začali.

Mezitím se přišoural i DRUHÝ ŠERMÍŘ (rovněž ve výzbroji).

DRUHÝ ŠERMÍŘ: Ale... mysleli jsme, že přijde i pan Fügner?

TYRŠ (*nutí se do klidu*): Domníval jsem se rovněž. Zřejmě do toho bratru Jindřichovi něco přišlo... (*Náhle se ohlédne, jako by něco spatřil vlevo za stěnou, s omluvným gestem tam odběhne.*)

BAGOUN *se mezitím vyprostil z provazu, nemůže však odlepit hodinky od prsou. Hodinky se sice drolí, jen na povrchu se od nich ale daří odloupnout drobné kousky; hlavní část dál sedí na prsou jako přišitá v mechu.*

TYRŠ (*vrací se*):... ne, není tu. Nedá se nic dělat, musíme začít bez něj. Svoje stanoviště každý zná. Hlavně... co je zas?

BAGOUN (*jenž otevírá ústa a heká, aby na sebe upozornil*): Já jenom... jestli si to teď můžu troufnout... s tímhle? (*Ukazuje na hodinky na prsou.*)

TYRŠ (*hlubokým basem*): Chcete říci – s těmi cibulemi? (*Náhle rozveselen.*) Rozvahu, bratře, rozvahu; hodinky na prsou – s tím se nikdo bát nemusí. – (*Znovu zvážní.*) Nuže: teď jsou přesně tři, za čtvrt hodiny tu máme první dva Japonce. Do té doby chci na celé pláni – a tady samozřejmě taky – naprostý klid. (*Pokročí s triedrem k průrvě uprostřed.*) Obzor je můj. Jakmile tam ve studánce spatřím odraz Japonců, dám vám znamení.

DRUHÝ ŠERMÍŘ (*huhlá pod kuklou*): Promiňte, myslel jsem, že hasiči přitáhnou až kolem čtvrté?

TYRŠ: Nezmýlil jste se. Zapomínáte jen (*s významným odkašláním*), že minimaxy mají dosud Japonci.

DRUHÝ ŠERMÍŘ chroptí něco pod kuklou, hned ale zmlkne: PRVNÍ ŠERMÍŘ se po něm vztekle otočil.

TYRŠ: Říkal jste? (*Po chvíli.*) Budiž; do čtyř musí být na pláni jak uklizeno. Tak do toho, mládenci, tužte se! (*Povzbudivý úsměv.*)

ŠERMÍŘI se odloudají zpátky do portálu, TYRŠ vychází průrvou na pláň, ale zadrží jej nejistě.

BAGOUN: A... co bude se mnou, pane náčelníku?

TYRŠ: Bože, vy... Jděte si aspoň, člověče, někam spláchnout ty hodinky. Do čtvrt můžete spát za otýpkou. Ovšem: nechrápat!

BAGOUN (vděčně): Děkuji, pane. (Zmizí definitivně za stěnou.)

TYRŠ ustoupí z průrvy „dovnitř“. Rozhlíží se, pak jako by se náhle rozhodl, vybere si z jedné hromady delší kord, zkusí jeho čepel a pokročí zpět k průlomu. Opřen o kord, pozoruje triedrem pláň.

Zprava se potichu vplíží oba ŠERMÍŘI; sundají si kukly, opatrně je odloží na hromadu vpravo. Jsou to Japonci: PRVNÍ menší a sveřepý, DRUHÝ tlustší, s odulou tváří zápasníka, PRVNÍ vyndá z kapsy malou šipku na házení do terče a hodí ji průrvou vpravo na pláň tak, aby ji spatřil TYRŠ. Šipka se zabodne do písku, viditelná i pro nás prostřední průrvou, TYRŠ překvapeně odloží triedr, sevře pevněji kord a vystoupí průrvou na pláň.

Mezitím si DRUHÝ JAPONEC vzal z hromady houpací síť a odplížil se s ní za stěnu vlevo; v průrvě se teď vynoří jeho ruce, přehodí TYRŠOVI dřevitou síť přes hlavu a odtáhnou ho z výřezu za stěnu. PRVNÍ JAPONEC vyjde prostředním průlomem a zmizí rovněž za stěnou. Delší pauza; jen občas se zpoza stěny ozve pár nezřetelných japonských vět. Konečně vyjde zleva PRVNÍ JAPONEC, v ruce drží nedbale za vlasy TYRŠOVU utatou HLAVU, z níž ještě kape krev. Hledá v hromadách haraburdí, tu a tam si vybere předmět a zkusmo jej přiloží HLAVĚ k ústům; konečně najde vhodný kus vápna, ústa HLAVĚ rozevře a kus jí tam vsune. Vrací se za stěnu, vtom kus vápna vypadne z HLAVY krkem zpátky na podlahu. JAPONEC udělá zlostnou grimasu, už už se chystá zaklít, když spatří na hromadě starou střešní tašku; spokojeně se ušklíbne, hmátne po tašce, vrazí ji HLAVĚ mezi čelisti a zmizí svižně vlevo. Vzápětí odtud vyjdou JAPONCI oba a pokračují nenuceně v rozhovoru, tentokrát samosebou v češtině (třeba už bez snahy skrývat japonský přízvuk).

DRUHÝ JAPONEC: Nemohli bychom to tu nechat?

PRVNÍ JAPONEC: Cože? Ty jsi se snad zbláznil! Tyrše naložím – a tohleto tu nechám?

DRUHÝ JAPONEC: Dělej, jak myslíš. Já v tom nejedu.

PRVNÍ JAPONEC (*chce vybuchnout, pak se však ovládne; nenuceným tónem*): No dobrá, nutit tě nebudu. Dělení na polovinu ovšem nebude, to chápeš.

DRUHÝ JAPONEC: No to ne, to dá rozum. (*Překročí zeď v prostřední průrvě a vyjde ven.*)

PRVNÍ JAPONEC se za ním vztekle podívá, potom – zatímco DRUHÝ stojí na pláni a hvízdá bůhvíjaký japonský šlágr – začne zběsile tahat haraburdí do levého rohu. Dojde si za stěnu pro síť, snaží se ji podsunout pod krámy a dostat je do ní. Když se mu to aspoň zčásti podaří, zavěsí jeden konec sítě na hřebík ve zdi vlevo a druhý se snaží zdvihnout. Předměty padají ze sítě, PRVNÍ JAPONEC se lopotí, nakonec s tím zmožen praští, právě ve chvíli, kdy je vidět průrvou, jak se DRUHÝ JAPONEC propadá do písku.

PRVNÍ JAPONEC (*nad sítí*): Pojd' mi s tím pomoci, člověče, jinak s tím nehnu. – Povídám, pojd' mi pomoci! (*Zůstane ovšem bez odpovědi.*) – Tak bude to... co je s tebou? (*Zneklidní. Vyleze ven prostřední průrvou – a zaraženě hledí na prázdnou poušť.*) Ksakra... kde jsi? Haló! Ši-mi! Tamiko! Kde jen může být... Haló? (*Odchází, jeho hlas se vzdaluje, chvíli je ho ještě vidět na pláni, než nám jej definitivně zakryje stěna.*)

V tu chvíli se z oblak snese velký padák s neporušeným drem TYRŠEM a dopadne na haraburdí v napůl zavěšené sítí; vzápětí se poroučí i zbytek zdi a spolu se sítí se zhrouť na podlahu. Uplyne však jen okamžik a dr MIROSLAV TYRŠ, přes strašlivý praskot, jenž provázal jeho pád, se znovu zvedne, opráší, a začne se živě šacovat. Vtom spatří pod svým levým podpažím malou loveckou vábničku, přestane ji hledat, vyjme ji odtud pravicí a s výsměšně triumfálním pohledem – teď už zas docela klidný – si ji přiloží k ústům.

OPONA

P. S.

Závěrečné alegorické drama lze uvést i na skutečné scéně, pod samostatným názvem *Tyršovy hodinky*. Lze je dokonce zredukovat na pantomimu samotného hrdiny, kde mu jsou partnery jen fata morgana, poušť a v ní zapadlé předměty; kus pak nese název *Věčný panic*, Tyrš je zároveň ing Jan Kašpar, a když se nakonec sám propadne do písku, začne dout na scéně vítr, až z ní všechen písek svane. Zjistíme tak, že je plná jasně červených, dosud ale pohyblivých krabů...

**VĚK
NA KLIKU**

1

Co může dnes, po víc než pětatřiceti letech, navázat na poslední záběr Buñuelova „Zlatého věku“? Co odpoví ženským skalpům (parukám?) vlajícím tu vyzývavě z krucifixu vedle vousu Krista-vévody de Blangis? Nejprve jen zesílené poryvy větru, do nichž stále hustěji sněží.

Hradčana ve známém panoramatu, mizící nezadržitelně pod sněhem. Po krátké chvíli je tu místo věží už jen povlovná bílá hromádka připomínající horu Říp.

Nový záběr krucifixu. Hustě sněží. Ruka snímá z kříže chumáč, který býval Kristovým vousem. Ruka patří muži v pracovní uniformě – cosi mezi lesníkem a stavbyvedoucím –, jenž se nápadně podobá dru Miroslavu Tyršovi. Nedůvěřivě si prohlíží chumáč, učiní nejasné gesto, jako by jej chtěl porovnat s vlastní prořidlou bradkou (jsou v ní vidět ledové zmrázky). Odhodí chumáč do sněhu, zavěsí na dřevěný pahýl krucifixu zajíce se svázanýma nohama a zabalenou hlavou, jakoby čerstvě vyjmutého z řeznické výlohy.

Pohled k rozsedlině, kde jsme ve „Zlatém věku“ opustili zhýralé druhy vévody de Blangis. Rozsedlina se hemží dělníky, až to připomíná podivné ležení: zároveň cikánský tábor, zbytky napoleonských vojáků na útěku z Ruska i jednoduše pracující v čerstvém výkopu. Rozrytá země, hromady nářadí, dělníci popíjejí, hrají karty, jakýsi stařeček si prohlíží pornografické obrázky; občas si s nadějí pohlédne za kalhoty, zda se už dostavil očekávaný výsledek, a s povzdechem pokračuje dál. Prázdné láhve od vína, hromady nářadí, napoleonský kanón se zlomenou osou, v jednom ze vznikajících „zákopů“ k nepoznání rozmlácená, zmazaná a zasněžená kára z banketu v Buñuelově filmu.

Zpětný pohled na Tyršova dvojníka: odkládá právě od očí triedr, jímž ruch v rozsedlině pozoroval, odchází.

2

Znovu sněhový hrobeček na místě zasypaných Hradčan, jenže v bližším záběru. Zpoza toho Řípu se náhle vynoří několik zmazaných dělnických rukou, třímajících pŕiltry s pivem. Odloží je na vrcholek, jako by šlo jen o malou hromádku, a zase zmizí. Po chvíli se ruce objeví znovu, uchopí pŕiltry, zmizí i s nimi. Ozve se třesk skla, nic už se neobjeví. Pomalu se stmívá.

Falešný Tyrš se s námahou prodírá strašnou sněhovou vánicí k opuštěnému stavení v horách. Konečně dorazí ke dveřím; naslouchá. Mezi poryvy vichřice je slyšet – jakoby z rádia – typické estrádní vyprávění lidové vypravěčky, přerušované frenetickým potleskem publika. Muž se náhle rozhodne a otevře prudce dveře. Poryv sněhové vichřice vtrhne do stavení, vyprávění a potlesk v odpověď zesílí a vyvalí se ven mocnou vlnou. Muž se zachmuří, zabodne hŕl do sněhu, vkročí do dveří, prudce za ně sáhne a vytáhne za ruku ven do vánice venkovskou stařenku, z níž se přes mírné, téměř pohádkové vzezření kupodivu řine ten „rozhlasový“ program (včetně potlesku). Na druhé hmátnutí vyvleče muž ven i tlusté, do dek zabalené dítě, jemuž je zřejmě vyprávění určeno. Dítě spí, z nosu mu pokojně vytéká lesklý pramínek. Muž se divoce rozhlédne, zmizí ve stavení a zabouchne za sebou dveře.

Ooctneme se s ním uvnitř; vztekle tu chodí po typické venkovské světnici s velkou pecí a marně cosi hledá, zřejmě kus sousta. Nachází však jen knihy a české kulturní časopisy: Plamen, Host do domu, Sešity, Orientace, Analogon, Tvář. Jeho zlost vzrůstá. Přistoupí k oknu; náhlý údiv. Pohled z okna: zasněženou krajinou rychle postupuje tmavý pruh čerstvého výkopu, oživeného krumpáči a rozedranými postavami dělníků. Jednomu sedí na krku stařeček s kalhotama konečně vzduťýma skvělou erekcí, opile huláká a hází za sebe na sníh jednu prázdnou láhev za druhou; výkop se závratnou rychlostí blíží ke stavení. Muž zakleje, odstoupí od okna, uchopí velký vak,

nahází do něj bez ladu a skladu všechny časopisy a knihy, které stačí pobrat, pak vyjde na zápraží. Tam mezitím sníh úplně zasypal stařenku i dítě; zbyly jen dvě nevzhledné bílé hromádky. Z větší z nich se dál nesmlouvavě řine veselé vyprávění. Náš muž si odplivne, rychle mizí vánicí dolů po svahu.

3

Opakování záběru hroutících se domů ze „Zlatého věku“, vzápětí vystřídaného dokumentárním snímkem vybombardovaného města (z Druhé světové války). Detailní záběry: z města nezůstal kámen na kameni, všude, uvnitř zbořeníšť i na hromadách trosek v ulicích zbyly však jako zázrakem neporušené zásoby jídla: hromady uzených kýt, pytlů mouky a brambor, věnců uzenin.

Muž dochází zasněženým lesem k nevelké mýtině; podupává tu shluk hovořících pánů v beranicích, zřejmě vysokých státních funkcionářů. Kouří se jim od úst, jsou to však nekuřáci. Trpělivě čekají. Náš osudem zkoušený Tyrš se zastaví na kraji paseky, vyndá z kapsy kabátu podobnou beranici, jakou mají rokující, nasadí si ji a vystoupí odhodlaně z lesa. Srocení vzápětí umlkne a pánové se v malých skupinkách rozptýlí po mýtině. Tyrš chvíli váhá, zda má některého oslovit, pak přešlápne rozpačitě na místě a zůstane, kde je. Chvíli jen postává, pak se konečně odhodlá: vyndá z kabátu velký doutník, chystá se jej zapálit. Včas si však všimne udivených pohledů, upírajících se na něj z koutů mýtiny. Znejistí, zahodí doutník do sněhu. V tutéž chvíli se od jednoho ze stromů, jež mýtinu lemují, odlepí dosud neviditelná žena v tramvajácké uniformě, mocného vzrůstu, a výhružně se na muže zadívá; ten doutník provinile zvedne ze země, když jej však chce vstrčit zpátky do kapsy, ženina tvář se zachmuří ještě víc; až když si jej nejistě vsune znovu do úst, žena se zatváří přívětivěji a zmizí mezi

stromy. Zmatený kuřák si zapálí a pilně kouří, i když zjevně bez velké chuti.

Náhly výbuch veselí v jedné ze skupinek; slyšíme kupodivu i ženský, jakoby lechtáním vynucený smích. Pak znovu ticho; jen zpoza stromu na okraji mýtiny stoupají obláčky kuřáckého dýmu. Vtom se lesem rozlehne ohlušující rachot, jako by se někde – dům za domem – hroutilo celé město. Detail rukou jednoho z pánů ve skupince, odkud se ozval smích: tlustý prst ukazuje do dlaně na velkou černou třísku. Nový poryv smíchu naváže ještě nad záběrem dlaně na tichnoucí rachot. Když utichá i smích, ozve se nečekaně ostrý zvuk, jako by někdo sípavě nabral dech; současně vystřídá detail dlaně záběr osamělého pána, nadechnutého jako před kýchnutím. Ke kýchnutí však nedojde: pán je náhle zaujat malým peříčkem, vznášejícím se mu těsně před obličejem. Nechá kýchání, vyndá z náprsní kapsy složené noviny a peříčko jimi odhání. Peříčko klouzavě odletí k blízké skupince; pánové ustanou v hovoru a jako na povel začnou pířko odhánět nejrůznějšími předměty: novinami, beranicí, rukavicemi nebo prostě jen rukou. Vzápětí zaklání hlavy a se zájmem sledují, jak peříčko vzlétá nad ně a zvolna pluje vzduchem k sousední skupince...

Kamera pomalu odjíždí od mýtiny, na které postupně jedna skupinka za druhou zvedá ruce a mává, jako by odháněla neviditelný hmyz. Protipohled: Tyrš s rancem na zádech se odtud vzdaluje lesní pěšinou. Peříčko vpluje do záběru a klouže ve vzduchu za ním.

4

Znovu známé pražské panorama. Na místě Hradčan stojí teď velký sněhulák a pomalu roztává.

Předjarní plískanice, v níž se mísí déšť a řídké bláto z roztáleného sněhu. Tyrš s pytlím přes rameno a dohořívajícím doutníkem

v ústech vchází z ulice do lokálu v Praze na Perštýně, umístěného do vinárny U Medvídků: dlouhá chodba připomínající kuželnu, ale s hospodským zařízením. Uprostřed kouře, cinkotu půlitrů a opilého hulákání návštěvníků se prodírá mezi stoly, chodba však jako by nebrala konce. Čím dál přitom Tyrš postupuje, tím jsou hosté víc opilí a hospodský interiér zbědovanější: převržené stoly, rozbité sklenice, kaluže plné nedopalků i spících těl... Náš hrdina zřejmě někoho hledá: tu a tam nakloní hlavu k některému z pijáků nebo k obsluhující číšnici a na něco se jich ptá; slova ovšem zanikají v hospodském randálu. Všichni dotázaní jen vrtí hlavou a muž s rancem na zádech, stále neklidnější, kráčí přes další těla, dál touž nekonečnou chodbou. Cele zaujat svým hledáním, ani si nepovšimne hrdiny „Zlatého věku“, Gastona Modota, který se svým toporným somnambulním krokem prodírá opačným směrem, jako by sám něco hledal; přitom se musí navzájem vyhnout tak těsně, že se o sebe oťrou.

Zatímco Modot vychází v popředí ze záběru, náš hrdina, aniž opustil chodbu, se náhle znovu ocitá v dělnickém ležení z úvodu. Dělníci se i s lopatami a krumpáči válejí u hospodských stolů, zmoženi alkoholem leží netečně čely ve splasčích i na hořících nedopalcích, jen málokdo ještě zkouší neartikulovaně zazpívat. Chybí pouze stařeček s pornografickými obrázky. Náš hrdina, už bez naděje, se mechanicky ptá na cestu jednoho ze střízlivějších dělníků. Ten něco zavrčí, ochablou rukou ukáže před sebe. Muž s pytlekem vzhlédne a kupodivu spatří ukázaným směrem – konec chodby, s těžkými dřevěnými vraty jako do sklepa. Odsune dřevěnou petlici, otevře vrata a chce vstoupit. Vtom však se z vrat vyvalí hejno děvčátek v národních krojích, muže porazí a hlava nehlava se přes zmítající se tělo hrnou k dělníkům; rychle jim posedávají na klín, věsí se na ně v celých hroznech, nastavují tváře k polibkům a s koketní vyzývavostí jim dávají nahlížet za blůzky – přičemž jim samy nakukují za kalhoty. Některá z děvčátek dokonce rozepla mužům poklopec a chtivě tam vsouvají ruce...

Omráčený Tyrš zůstal ležet na zemi, poslední z děvčátek zavírá vrata na závoru a přidává se k podezřelým hrám svých kamarádek. Dělníci jsou však příliš unaveni; reagují na nabízené služby jen dost ochable, většina z nich po chvíli zas upadá do tvrdého spánku. Dívky ovšem bystře odhadnou situaci, zanechají erotických her a s neobvyklou rutinou začnou dělníky šacovat; za bluzičkami mizí celé chuchvalce bankovek, napěchované náprsní tašky, plné hrstě cigaret a doutníků. Náš hrdina se mezitím vzpomíná, potácivě se sbírá z podlahy, blíží se k vratům a znovu otevírá závoru. Když však do vrat chce vstoupit, je opět povalen – tentokrát houfem žen bez krojů, většinou velmi nevzhledných (od vychrtlých héter po metrakové panímámy), které se divoce vrhají na dívky, rvou je od dělníků a samy zaujímají jejich místa; zároveň si přivlastňují i kořist vybranou z dělnických kapes.

Několik detailních záběrů zuřící bitky: dvě děvčátka zapalují nic netušící ženě zezadu vlasy, kostnatá matka vylévá děvčátku do vlasů půlitr a vztekle je cuchá rukama (děvčátko ji kope mezi nohy kolenem), jiná žena tluče dvěma dívenkám hlavy o sebe; v detailu přitom spatříme její nohu, zpolovic vyzutou ze střevíce: střevíc je naplněn hemžícími se brouky. Nedaleko děvčátko s podobným broukem v ruce; rozhlédne se a hbitě vklouzne pod sukni tlusté ženy. Sukně se chvíli vlní, náhle žena strašlivě vykřikne, pustí dívku, již se právě chystala naplivat do násilím roztažených úst, plácá bezmocně oběma rukama do sukně, zpod níž vyběhnou za dívkou, kterou jsme tam viděli zmizet, ještě další dvě: jedna s hořící svíčkou, druhá s ukořistěnou menstruační vložkou. Jinde se dvě holčičky přiblíží chvatně k ženě, jež klesla bez vlády na stůl, a inkoustovou tužkou jí píší na paži číslo jako z koncentračního tábora.

Konečně se vloží do bitky i dělníci, které vřava ruší ve spánku; spojí své síly a po chvíli, zatímco dívky a ženy spolu dál zápolí, se jim daří zatlačit je za vrata a zavít je za nimi. Jeden z dělníků přemůže v otevřených vratech poslední holčičku, vytrhne jí svou

napěchovanou šrajtofli, kterou úporně svírala v zubech, a vrata za ní rázně přirazí. Chumel s sebou pochopitelně strhnul i našeho dvakrát pošlapaného hrdinu, který se právě znovu zvednul, okamžik váhal s rukou na závoře vrat, má-li riskovat jejich otevření potřetí, a posléze se mezi rozvášněnými dámami začal drát zpátky ke vchodu. Teď je ovšem nejen sám zatlačen za vrata, ale tam i povalen a potřetí pošlapán... Dámy přes něj pokračují v bitce dozadu, do hlubin sklepa, zcela vyplněného haldami uhlí a brambor. Nešťastný Tyrš se zvedá, shledává těžce po zemi zbytky svého rance a potrhaných, rozšlapanými bramborami a uhlím zmazaných tiskovin. Pak chce otevřít vrata: ta však z této strany nemají kliku. (Zatmít.)

5

Orloj na pražské Staroměstské radnici. Odbíjí poledne, okolí radnice je však zcela vyliďněné. Okenice orloje se zvolna otvírají pro nepřítomné diváky, místo defilujících apoštolů se však za nimi objeví jen na šňůře zavěšené prádlo, jako na obyčejné půdě. Vlaje pak ve větru – v obou oknech orloje – po celou dobu vyhrazenou jindy defilé; vzápětí se okenice pomalu a s vrzáním zavřou.

Ulice ve středu města, lemovaná z obou stran brebentíci davy, jež, zdá se, čekají slavnostní průvod. Na jednom místě projede náhle davem neklidná vlna. Sklepním okýnkem se tu protahují na chodník poškrábané, rozcuchané a ušpiněné ženy z hospodské rvačky, oblečené do národních krojů svých dívčích soupeřek; také z krojů jsou už jenom cáry. Ženy prolézají pod nohama přihlízejících až do vozovky, kde se vztyčují a kvapně upravují. To už dav začal jásat a k místu, kde ženy vylezly, dochází vozovkou hlouček pánů v beranicích, které jsme viděli v lese.

Rozvázně procházejí špalírem, odkud jim k nohám prší nejrůznější pocty: konfety, přežralé hrušky, plechovky, staré noviny, tu

a tam dokonce i hrst drobných nebo balíček cigaret. Blahosklonně se usmívají na všechny strany. Pojednou jim však úsměv zmrzne ve tváři: proti nim vybíhají krojovaná ženská strašidla, rozpřahují náruč a bez rozpaků se jim věší na krk. Pánové s námahou udržují úsměv na rtech, rozpačitě kynou dál davu, z něhož vzlétají k nebi desítky klobouků, vracejících se jen zřídkka na hlavy majitelů (groteskní záběry velkých klobouků na malých hlavách a naopak). Dámy v krojích se zatím pohodlně uvelebily pánům v náručí, tu a tam některá vymačkává familiárně tomu, jenž ji nese, vřídek ve tváři, jiná si zkouší jeho beranici nebo si nasazuje klobouk, který z davu dolétl až k ní; konečně všechny ve státnických náručích blaženě usnou. To už pánům začínají stékat po čele stružky potu, stále hůř se jim daří usmívat, až jejich tváře přestanou skrývat námahu, pánové nepokrytě funí, sundávají si beranice, uvolňují šály, někteří, pokud jim to spící břemena dovolí, si rovněž rozpínají límečky a povolují kravaty. Nesou však své samozvané partnerky statečně dál, zatímco dav na chodnicích nepřestává jásat a oni se brodí stále větším množstvím konfet, odpadků, klobouků, na něž rezignovaně šlapou. Nešťastný hlouček uzavírá mohutná krojovaná žena, jediná, která jde pěšky; s nehybnou tváří nese v náručí stařečka, jehož jsme zahlédli v úvodu a jenž přivřel sám slastně oči, aby lépe vychutnal siestu v kvoční náručí. Jen občas si vjede rukou do náprsní kapsy a vyhodí vysoko nad sebe hrst pornografických karet; ty se vějířovitě rozletí a snášejí se mezi jásající.

6

Liduprázdný fotbalový stadion Sparty na Letné. V každé z branek je přivázan na řetězu velký řeznický pes, zlostně na sebe štěkají přes travnatou plochu hřiště. Ostrý prostřih na liduprázdný interiér chrámu svatého Víta. Mezi kostelními lavicemi se zvolna kutálí ke kameře fotbalový míč.

Měštanský pokoj, v němž leží na pohovce zestárlá Lya Lys, ve stejné poloze a s tímž zasněným výrazem jako v obdobné scéně „Zlatého věku“. Po chvíli se vztyčí, vyndá z podpaží teploměr, přečte teplotu, a zatímco zamyšleně sklepává rtuť, odchází do sousední, bíle vykachlíkované koupelny. Odkládá tu teploměr na „galerku“ pod zrcadlem, melancholicky vezme z galerky břitvu, ležící tu spolu s jinými mužskými předměty, pohlédne do zrcadla na svou zestárlou tvář, přejeďe prsty po svraskalé kůži, chvíli se nehybně prohlíží. Náhle, jako by se probrala, odstoupí od zrcadla a začne rázně přiostrřovat břitvu o kožený řemen, zavěšený na stěně koupelny. Mechanicky tře břitvu o kůži, její tvář však náhle jeví stopy neklidu: nasává nepokojně nosem, zdá se, že někde cosi páchne. Několika ráznými tahy ukončí broušení, s břitvou v ruce udělá po koupelně pár nerozhodných kroků, pak rázně přistoupí k světlíkovému okýnku a otevře je.

Ve světlíku visí za nohy mrtvý zajíc s hlavou zabalenou v papíru. Lya Lys hledí upřeně do světlíku, v jedné ruce má břitvu, druhá dosud spočívá na klice otevřeného okýnka; jako by však zajíce nevnímala, dívá se přes něj kamsi do neurčita. Dlouhou chvíli tak nehybně přemítá.

Náš hrdina – i s pytlek na rameni – konečně přelézá poslední z nesčetných hromad uhlí a brambor; vylézá okýnkem ze sklepa a ocitá se v těsném prostoru bez oken. Odkládá ranec a rozžihá ve tmě zápalku: ozáří vlhkou stěnu se schůdky z železných kramlí, stoupajícími po ní kamsi vzhůru. Tyrš, uondaný, ale nepokořený, sledován kamerou, začne šplhat. Občas rozsvěcí zápalku; kolem jsou však dlouho jen holé stěny. Vtom se – při novém rozškrtnutí – zjeví v protější stěně malé okýnko, jaká vedou do světlíků. Muž se je pokusí otevřít; marně. Stoupá dál, když náhle cosi zvlní jeho nozdry; vylézá přitom do rychle sílícího světla, jež groteskně zdůrazňuje jeho čenichavou grimasu. Zapotácí se, vyndá z kapsy bílý kapesník, přiloží si jej k nosu a mátožně leze dál.

Nové osvětlené okýnko v protější stěně; ke všemu otevřené. Muž pohlédne dovnitř: pod okýnkem, v bíle vykachlíkované koupelně, stojí nad porcelánovým bidetem plešatý hromotluk v tričku bez rukávů a vychrchlává těžce do mísy krvavé sliny. V pravé ruce drží velké kleště na hřebíky, jejichž čelisti svírají vytrženou stoličku. Náš hrdina tiskne úzkostně kapesník pevněji k nosu, urychleně šplhá ze světla do nové tmy. Vzápětí se blíží k dalšímu pruhu světla. Zvedá s nadějí hlavu, vtom spadne shora mrtvý zajíc s hlavou v papíru, pleskne mu do tváře, muž se s lehkým výkřikem pustí kramle a padá se zajícem v náručí dolů světlíkem. Tma.

7

Petřínská rozhledna: celkový pohled, pak bližší záběr ochozu na vrcholku. V jednom z okýnek se objeví zarudlý, uřícený venkovský pantáta v placaté čepici a s kravatou uvázanou na velký uzel; zřejmě se právě vydal z posledních sil, aby se sem doplazil za vyhlídkou. S nadějí se potácí k okraji, náhle však prudce zavravorá, na čele mu vyrazí pot, bezvládně se vykloní ven z okýnka a začne dlouze a bolestně zvracet po konstrukci rozhledny.

Balkon nad Staroměstským náměstím, zcela zaplněným jásajícím davem. Z davu vzlétají vytrvale k nebi nové a nové klobouky; několik otců vrhá nadšeně do vzduchu i nejmladší, zděšeně ječící potomky. Po chvíli se na balkoně objeví naši známí pánové, zcela zmožení po slavnostním defilé; v náručí jim dosud spí krojované dámy. Jásot davu se zdvojnásobí, pánové se napůl šťastně, napůl bezradně usmívají. Když jejich rozpaky trvají příliš dlouho, nakloní se z pozadí balkonu k jednomu z nich nenápadný muž v koženém klobouku, něco mu šeptá. Chvíli se polohlasně o něčem dohadují, konečně pán přikývne, mužova tvář opět zmizí v pozadí. Pán pokročí i s dámou k okraji balkonu, povzbudivě pohlédne na ostatní, po-

tom pokyne hlavou chlácholivě do davu, a když ten utichne, vyklopí dámu z náručí přes rampu balkonu. Nový poryv jásotu zdola, pán na balkoně se usmívá do davu, blahosklonným kýváním hlavy děkuje za ovace.

I další páni, jako by znovu ožili, přistupují teď k zábradlí a házejí spící ženy dolů. Každý pád je provázen novým zesílením ovací. Poslední přistupuje k zábradlí žena se stařečkem, zvedá jej nad hlavu. Dav zaburácí. Ženě se rozleje po tváři šťastný úsměv; spustí ruce se spícím stařečkem, šťastně přihlíží ovacím, jimiž jí náměstí vzdává hold. Znovu zvedne stařečka nad hlavu, vychutnává ryk davu, opět jej vrátí do původní polohy. Konečně i ona hodí stařečka z balkonu. Prodlévá však dál na jeho okraji, usmívá se mateřsky na všechny strany a ještě dlouho zřejmě nemíní své místo opustit. To znervózní pány za jejími zády; popuzeně ženu upozorňují, že jim zaclání výhled, až se jim konečně podaří dostat ji od zábradlí. Dav se s ní loučí potleskem, přidávají se i opilí dělníci z úvodu, kteří se právě – na druhém konci náměstí – vyhrnuli do davu odkudsi z hospody, i s půlitry v rukou; několik dělníků má hlavy ovázané mokkými kapesníky. Opile hulákají do potlesku davu, zdvíhají půlitry nad hlavy kolemstojících, připíjejí na zdraví pánů na vzdáleném balkonu.

Ti se zatím neklidně radí. Bylo by asi dobré, kdyby někdo promluvil. Ukazují jeden na druhého, jeden po druhém se vsak vymlouvá. Jediný pán, v koutě balkonu, nesdílí starosti ostatních: spokojeně tiskne k očím triedr a prohlíží si v něm jásající lid dole pod balkonem. Po chvíli zpozorují jeho počínání i ostatní, jeden z nich si od něj kukátko vypůjčí; rázem mu zmizí z tváře ustaraný výraz, pobaveně se usmívá. To ovšem zláká i další; jako by v tom náhle spatřili řešení, začnou se pánové na balkoně tahat o triedr, každý se chce honem taky podívat. Jásot davu však náhle počíná utichat; zdá se, že je to náměstí, jehož se teď zmocňují jisté rozpaky. Pánové si to postupně uvědomí, jejich tváře znovu dostanou

ustaraný výraz; upjatě se odtahují od zábradlí. Jen jeden z nich, ten, jemuž triedr patří a k němuž se opět vrátil, se pohodlně uvelebil v koutě a pozoruje dál...

Pánové okolo se právě začínají tiše domlouvat, nebude-li nezbytné vzít mu kukátko násilím, když se v pozadí balkonu objeví nová tvář: povědomý obličej dra Tyrše, rozeznatelný i pod šrámy a skvrnami od sazí, jimiž je pokryt. Hrdina zřejmě stále ještě hledá; sotva na balkon letmo nahlédne, zmizí opět nezapozorován ve dveřích. Pánové v tutéž chvíli ukončí svůj tlumený dohovor; jeden z nich pokročí dopředu, už už klade muži s kukátkem ruku na rameno a vyzývá jej, aby mu přístroj předal. Vtom však se muž překvapeně napřímí, chvíli cosi sleduje proti obloze a pak předá sám triedr svému kolegovi; vyzve jej přitom pohledem, aby se podíval i on. Pán nedůvěřivě uchopí kukátko a přiloží si je k očím; i jemu se však rozleje po tváři udivený výraz. V protipohledu kukátkem vidíme proč: před balkonem, vysoko nad hlavami davu, se vznáší malé bílé peříčko.

I dav, zdá se, je už zpozoroval; v náhlém tichu hledí teď celé náměstí omámené vzhůru, zatímco pánové si předávají triedr a ukazují si vzrušeně nad balkon: tam, kde peříčko, nesené vlnou vzduchu, stoupá klouzavě k nebi. Kamera zatím opouští zvolna balkon a zvedá se podél fasády až k okraji střechy; náměstí, dav i balkon s pány nám mizí z očí, zbývá jen zamlklá krajina tašek a komínů. V popředí vyplouvá zvolna z obrazu vznášející se peříčko, my najíždíme na jeden z komínů, u něhož cosi ohlodává jakýsi pták; jak se blížíme, klovne ještě dvakrát nebo třikrát a zas odletí. Na střeše osamí zbytek jeho kořisti: půltácek s oklovanou klobásou a trochou hořčice, jako z pouličního stánku. Zatímco na uzenině stydne tuk, dojíždí kamera na její velký detail, přeškrtávaný nápisem

KONEC

...SE DĚJE

*Vratislavu Effenbergerovi
a Ivanu Divišovi*

Nejprve jako vždycky je to jistě jen trochu pozorného počítání
vyjít si napříč krásným počasím
a počítat pivovary
jedno za druhým všechna ta ideální letoviska
jak tudy kdysi měla procházet fronta bylo už nějakého horka
v dějinách
dodnes se to občas začne dařit
s několika menšími přeřeknutími
ručníky jak zas budou páchnout potem krotitelů
a hned za nimi i další svůdné podrobnosti O třpytivých
 detailech živých plotů i o něžných maličkostech růžových
 vřesovišť
po celé odpoledne až do konce vyučovacích hodin
o jediném lákavém proužkování
také Tyršův přízrak se znovu zjevuje nad Panamským
 průplavem
nikdy nezapomeneme na ty slavné dny
s pošetilými řečmi ze dnů míru s dírami v brance
vprostřed krásného počasí v plném světle
hrdé zbytky českého fotbalu zatímco se vzrušeně mluvilo
taky zas o slunci které svítí napřed svítí potom zapadá a dělá
 červánky
za právě probíranými siluetami rančů
tvář Jandy-Očka ta nezapomenutelně zrupná výzva
opravdové KDO TO ČTE JE VŮL určené krásnému dni v kolonii

se všemi vysněnými přednostmi života na tenisovém kurtu
krásně
jako když kolo uniká do polí
jako na dlani i všechna drobná zranění která si vysloužím
v nastávajícím podzimu

A ve vzduchu nad zezlátlým žitem
chvěje se znovu násilnický knír Emila Františka
uprostřed tyršovských plání v tichu jež je zaléhá jak vůně
vyprodaného piva
velmi hezky jak se o tom hovořilo také o tom co se mělo stát
Husovi
slyšeli jsme se vskutku velmi zřetelně
ve vybrakovaných řeznictvích takzvané vizionářství
masných krámů bez masa
v chvějivém vzduchu s rajským přízrakem flákoty
s naprosto zřetelnými plůtky jak se podél nich zas vrací
oklikou
nezdolná drobotina českých menšinářů
malý Japonec cvičící zas na sletu mezi žactvem
bezpochyby něco českého zřetelné „Rakve!“ slyšitelné opět
po celém nádvoří
podrobnosti vybraných šarád jak se to dalo nakreslit
a vzápětí se na to spokojeně podívat
drobné ale přesné nákresy v trávě
i důmyslné zákruty tajemek: armáda v armádě
míněna armáda debilů
úkryty v živých plůtcích trochu něžně potřísněného vřesu
mezi koleny
jak se na to zas do zblbnutí poukazovalo
opět i se vší sluneční parádou
v Dobřanech na prázdné Ulrichově třídě

naše pýcha zkrášená vesnicemi
právě těmi které sem pochodují z obzoru otlučené bašty
kde straší předseda MNV
nezvěstný od padesátých let
moucha přilepená na kraj pivního tácku opravdový fantom
z představ surrealistů
nebo spíš těch s nimiž je zaměnili
malé letní nedorozumění
podívat se na to do štěstí okolo celý zcepenělý
na tváře předsedů divých předků o nichž bych nejradši řekl
že si odskočili počítat do lesa

Dnes Palestina zítra Benátky
přítakává dobrácky pomačkanou hlavou ještě spíš je to však
její rozdurděná kabelka
cvakající naprázdno pantem
a po papíře přibíhají revolucionáři mají své každodenní
absurdní básníky
a ti zas mají své malé a menší stovky
nechyběl ovšem ani občan
taky já znovu rázující v polích už po budoucí cestě
je vskutku těžké tak trochu nevyhrknout v létě
s letným rozprcháváním celých letek asociací
říkalo se že obilí má zrát dál
tak jak s tím kdysi začalo
jak nám tu o tom kázali: že hůl ponořená do vody se zdá
trochu zlomená
řidčeji i naopak
otlučené divadýlko probleskující z mláží u lesa
těžko nepomyslet na budoucnost V příštím slunci jak se tam
už dnes derou všechna ta nezkrotná housata
zpod opřeného prkna

ano
také na budoucnost meteorologie

Vím s možnou válkou je i vulva v níž by zmizel jak
 podplukovník Špirk
tak svobodník Král
ke všemu ten kdo pak na sklonku odpoledne
konečně vydá své namračené KDO TO ČTE JE NEZVAL
a že se tu křižovaly lesní pěšiny
ve svém poklepávání na vrata dožaduje se hned celé ohrady
není to však jen zpupnost barometru Vlasta Burian
 v uniformě kralující s pýchou barevné přírodě
k dodělání všechna ta neštěstí
jsou tu i Medkovy brejle
v nehlučném křižování lesních pěšin Medkovy filcové facky
a vůbec všechno co dělává Mikuláš
v krásném létě
v samém srdci drogerie
nedostaneš přes hubu menším brožíkem

Pod smrtelně vážným blankytem jak tu prostě šestka
naráz dozraje v rajské jablíčko
tvrdošíjná přičmoudlina někdejších officin nápor nových
odhodlaných pohledů jak zas a zas táhnou dobýt
Svatojanské proudy
než se to v příští větě úspěšně protrhne
oni tu znovu civí na svého přismahlého Tyrše
mluví se také o vlaku jak si to tu hned zjara hasil
a lemoval louku
krátce o tom čemu se říká ohrada vprostřed básně
znovu sluncem oslněné vize velkých překladišť aby se to zas
mělo kde zalesknout
i s výsměšným černáním postižené nohy
některého z těch hrozných individualistů v montérkách
v přismahlé vyležené trávě
now is the madison time
to čemu se říká „šedesát devět“
a to čemu se říká „barevná televize“ Na plovárně uprostřed
davů sboristů
Jan Hus žádá pisklavě satisfakci na vyzáblejším výrostkovi
jistý sám sebou jako ten kdo ví
že tiskací písmena nerostou jen tak ve volné krajině
jistý vším co tam pěkně dál ve volné krajině
v polích rozzářených sluncem jako když se natáčí v našich snech
a v brance nám chytá sám Lenin
na slunci kde se nepřehlédne Werich nepřehlédnou něžné
pastelové krutosti vojenských kluboven

Všechno bylo skutečně velmi zřetelné
v neposkvrněném ovzduší nedělních kantin
včetně našich drobných kožních defektů
strom-dřevo k pokácení a jeho „je-li koncert nudný“
velmi zřetelná všechna ta písmena
úplné poselství o mém státním občanství
jak mi to v budoucnosti znovu prodlouží už dnes tam vidím
tu sluncem zalitou rokli
dopočítám až k budoucímu 28. říjnu
už teď se však lze trochu zařizovat v trávě

Ve městech říká se s tím zas pomalu přestávají s rejdním
na plovárnách se zbrklým kroucením volantem
už bez trpkosti jsem si vybavoval jejich starosti s klobouky
v podvečerních ulicích
jak to na nás mělo dolehnout Přichází pan Effenberger
střídavě vstává a usedá v básni na židli
přerušená úvaha může pokračovat nechám ho také trochu
tiše si u vrat
už budoucího patnáctého hraju si na sekretář s Brigitte Bardot
ve volné krajině jak mi tam nevtíravě kradou za zády křestní
list
a bratranec Hitler získává den za dnem oblibu spolužáků
Mezi všemi těmi jasnými čely
slunného podnebí tūkalo se hodně na vrata
vždycky se však mínilo také čelo
nebo naopak

Někdy se už dohrává jen před vraty hostince takzvané
čekání na hospodskou
před jinou hospodou
v příštím jednání jsem však opět v noci sám
tak už dost projednou konec hrám na sekretář
jako v noci
nechtěl jsem víc než tu a tam zpozorovat menší neštěstí
neuplakán a samostatně nachystán
na čerstvé vyjeknutí v dějinách
ve městech mezitím už jen oni soustředěné ticho jejich
kontemplací
v nočních modlitebnách biografů

to co se dá vidět z budoucí války
v čalouněných doupatech každého lepšího baru
jak to tu bude
aspoň v rozpočítadle lepší než nepřátelství s živočichy
než se začnou vkrádat do podzimních sakristií Zůstat tu tak
jak jsem
sám a nachystán jen v duchu spustit trochu střelby
začal jsem si to konečně líčit černé věci tmy třpytivé
podrobnosti nad obrysy stromů
také skutečné noční ticho časem úplně vylíčené
jak už nás občas měli vyrozumět
jenom významným mlčením

Alespoň chvíli se zas v noci pozorovat
takříkajíc v kostele všech svých příznačných zálib ve svém
oblíbeném pozorování nočních otázek a odpovědí
i v okolních říkadlech o rozsvěcení a zhášení oken
jedno okno: že se prostě trochu šoustá
a druhé: že ne
jen zas že: v lešeních nočních měst zářily krasopisné chyby
neonů
povzbudivé „z lovu? z lovu?“ letní tmy
i naleštěný přítel středník
krátce noc plná svatebčanů pepřených stařenkami podle
jiných zas a night full of wedding-guests
atd.
staří známí jako doopravdy
v živém tichu jak hned zas hbitě odklízejí vlastní mrtvolky
začnu si soustředěně předříkávat: Elvisův noblesní vzlykot
v odlišném řevu Evy Pilarové nová vrata rozvíraná do tmy –
a Vladimír Zábrodský děda Mráz i ostatní

jsou mi už v patách předem připraveni zodpovědět ideální
otázku
kdo měl nejméně prosa

V přerušovaném nočním rozpočítadle po dvou po třech
dojde nakonec i na občana
navíc ten kdo jde v noci rozstřílenou ulicí
a ulice je prázdná úplná
a rozstřílená na konci ulice je konec války
v probírané tmě jen s mříží k zacloumání jak se to tam
vposled ještě vyhraní
v dodělávajícím líčení
ve tmě s klidem cesty pod strání a s nočním černáním křovin
ve tmě kde je zas možné sáhnout si na vlak
a kde to vytrvale číhá Nehybně
celý temný kus
jen to co tiše praskne
v nočních zkouškách
podobně už kdysi v mládí: při drobných půlnočních
maturitách narazil jsem vždy na jednu nedostatečnou
v opětovaných pokusech o své krátké zápalky
později se mi to podařilo vybrousit až v dnešní daleko
vhodnější:
při tajných nočních zkouškách krve v probírané lesní přírodě
napovídala mi ze svého menstruačního kalendáříku byl jsem
na ni přese všechno něžný
jako na svou první nedostatečnou

Ve tmě
do dějin s nastávajícím šustěním letního kalendáře
do ticha nad sebou

nechat či nenechat lámat hůl pilně se zapracovávat do svých
příštích poválečných lichotek

a přitom se neoblomně soustředit na svůj předválečný
sekretář

všechna krátká dřívka trčící přistiženě do tmy
když tu mělo takzvaně chybět plátno v biografu

všechny přitažlivé provázky pro kuřáky
v předválečném šeru londýnských obchodů

samosebou znovu i ten druhý: Jan Werich
tady jsem byl svobodník

teď zas až na konec krátké aleje

a k tichu zadrátovanému jemně v korunách nočních stromů
tam kde se už nikdo z nich nezraní

jen jejich plaché noční letky už je tam nenavštěvují přijde
závěrečná tečka

a za ní nové pondělí vítr řádící v krátkých dřívcích zápalek
vzrušené úsloví v němž se rozprchávají školáci

jak tu do nich mělo střelit

soustředěný šramot také jak to měli psát Marx s Engelsem

jak se mělo šoustat přehlédnu ještě jednou ty spící tváře celou
svou číselnou řadu

v nočním tichu

spočítat dveře

v mírném náletu

s tichem noční hromádky je malé ministerstvo

už jen v trhacím kalendáři

spusťte magnetofony

zopakoval bych si ještě pár úsloví o lidech

Ve tmě biografu zvedne se nepopíratelně něčí Werich
a jde pryč
byli tu všichni už předem připraveni s pádly v rukou ve svých
bílých pláštích
docent Istler i primář Effenberger
vyšlo najevo
taky zahřmění v pozadí
mírné pošramocení v ideálním soumraku okupace
a ovšem památný randál sešlostí na večerních nádražích
máloco bude zas tak pusté delikátně běsnící vítr nazítří
na Václavském
a zamaštěné papíry od párků které lepí na spodek čínžáků
jak to zas a zas přesvědčivě citují
nenapravitelně se běsnilo do větru uchylovalo se
k nejmenším spotřebitelům
mezi důvěrné podrobnosti jejich kapénkových infekcí
podél dní snaživě naskakují nové ustarané šestky
jen ať to vyhrkne: strach strašidel
a pro změnu počítáme jedno pusté náměstí za druhým
ve všech těch příchylných pohromách měli už časem své kryty
jako druhé klobouky
ve větru skučícím ze strnišť pozdního začátku války v tolikrát
probíraném mírném náletu
na čistý papír
konečně i mé první úspěchy v tom co následuje po stmívání
v proudu úspěšného líčení
vzrušené noční řeči o stržených průčelích
vlajících do noci jak ornáty
napříč tmou nezadržitelně zpupné: „Hostíme Sartra!“

než bys řekl válka
měli své sličné vystavené věci takříkajíc na všech peronech
světa k dojetí něžné porce svých bandalírů
své noční prádlo na větrných mostech snadno spočitatelné
neony svých posádkových měst
na obloze dějin k definitivnímu úžasu
památné vidiny stříkacích strojků Štyrského a Toyen jejich
třpyt nad městem s věcmi nevídanými v Praze
jistě také městem s jeho rozhodným: konec
konec s věcmi města s titěrnostmi menšího nábytku
vestavovaného mezi jeho židle
konec starým botám New Yorku
jen si tam sáhnu na ty provázky

Co všechno jsme neměli v hlavě ideální barové tapety
sokromých originálů
stará fordka startovaná na dvoře staré zboží židliček
odsouzených zařvat
do tmy biografu
ano i tak to bylo v hlavě na kliku
s výhružným každodenním rachotem
že jednou z těch věčných aforismů zblbneme strašné
každodenní potíže s vlaky na peronech
jak jim tam zřejmě taky nejeden chyběl
uprostřed každodenních stupnic zmírajících s hekáním na
piáně
podívat se na to pěkně do okolní války
ať to zas jednou spustí: hnili jsme celý týden v huňatém domě
ruku v ruce tumpachoví a omžení
hrozné jako by tu byli plynojem i jeho majitel
při sobotě s opětovným povzdechem Kafkova Zámku
v rámci svazku i pluku
ano Mikuláši válka nezapomenutelná hrůza půlnočního
sluchátka
jak už se tu zkrátka nic neutají

Křehká zvěrstva pastelových kavárniček
jsou to válečná vyprávění poněkud nesouvislé naše lásky
za nočního vrzání slovných holinek
raději už tedy žádné MADE IN
jednoduše slyšet nebo neslyšet močící matku V lákavém
výřezu příliš těsného vikýře

se to nechat vesele třít všechny ty pestré bruslařky
barevné podrobnosti jejich něžných odřenin
z kluziště až do konečné noční díry do původního ticha
pro podrobné poznámky o prázdných lesních bulvárech
do díry kde zas a zas jásá „vivat“ náhlého pištění
z bezedných hlubin klidně bující administrativy
ach všechny ty skvělé barvy ohledně mihotání plamenů
a kvůli třpytu podzimních zbraní
v parku na slunci Znovu i nenápadné krutosti mezi sboristy
nanovo všechna pestrá vzplanutí proti barvám
a následující slasti posmrtného života v Liberci
naštěstí máme své zásoby Už od dlouhých zimních večerů
kdy jsme pozorně sedali
nad tlustými Freudovými romány
jeden jako druhý pracovali jsme všichni na velmi
heterosexuálních textech
ted' už jenom změnit svůj životopis
v přitažlivěji zlámanou židličku V nočním tichu to vítaně
zašramotí
jak tu zas po podzimních vichřicích nastává čas vánočních
anket

Ke všemu se to snad trochu pošramotí
kudy kam trochu zase do jara
s povedenými jarními detaily padesátých let
vydařené rozhovory na slunci
znovu o Jéminkovi a jeho úspěšném vrhání stínu
o jarním slunci v listí jak tam flirtovalo za našimi zády
zavrtět se trochu ve světle
a vesele do zeleně k páchnoucím důvěrnostem
vojenských miniatur
rozsetých po louce

nezapomenutelné zábavy s prknem mezi pány z Titanicu
náhlé oživení jak se znovu líhnou úhledná prvočísla
z šeredných brambor
ať se zaleskne: momentálně mě nic nenapadá
a mizí to jako nikdy v rozechvělém vzduchu
na rohu Petschkova paláce
pošramotilo se Za mírného jarního střílení
zůstane sláva vznešené klouzání ze stráně
tam kde je zdálky vidět jen nepatrnou americkou vlaječku
sláva sezóně Je krásná vulva
v mírném náletu na hrůzné kupky sena
taky něco pro přítele Daliho stejně ve skrývačce mezi
kvočnami vystavenými na dvorku
jako ve volné krajině uprostřed padlých prvočísel
sláva slávě nedělní nanebevzetí vlastní košile
jeden zdravý a poblíž i druhý a třetí
za stromy lesa
taky chtivé narážky na Boha jak se uraženě mručí k obloze
že je řidič vůl
už předem budoucí vzpomínky: pod blankytem
svátečně vysmejčená krajina
diskrétně hyzděná jedinou projíždějící drezinou

Nakonec ještě podpis: major Charvát a syn
v duchu protireformace
dál se daří poesie
za co a proti čemu
cesta si vedla
až k památnému zranění v košilatém hloučku
na konci cesty
pošramotí se do léta: krvavá šuplata
před bouřkou s letním cepováním jesuitů

na pozadí vysněné ohrady jak se kolem pilně třeli ulicí
a na konci ulice už zas jeden z nich je
na slunci jak tam na to svítí jako na novou díru do vrat
sláva jí úplně neděli v hlavě
slavně vybledlé maso na které se vzpomíná
v životě pod blankytem
(hned za závorkou začnou zas metat kozelce)
jak se to vybarví
pěkně do žluta úplně japonská kýta
na místě pro ministerstvo

Ne nestřílet
bylo opravdu krásně
až k slzám mi opět do očí všechny ty čárky a tečky
a nikdo nebyl malý
všechno jak mělo být
kookáme v básni na vrata udivení jako Zátopkovými mety
kdesi tu snad na sebe mávají i ta dvě pohlaví
dělníci jak se znovu přiženou na práci na to co jim tu nechaly
akvariijní rybičky
v pokračujících diskusích o přírodě
i o jejích pozorovatelích jak se tam zas a zas blýsknou ve vřesu
je znovu i rozhrnování lesních houštin náhle
nezapomenutelný pohled na mýtinu
sličnější o klobouk definitivně správného myšlení

Znovu plynňě česky podívat se na to
nový den v pekle
zvážnět
skutečný vycepovaný Hus v pohledu
čili bude léto
zcepením
přestaneme brát pušku na své halucinace
plynná japonština bicyklů svištících pod okny hvězdný třpyt
 nad známými nočními obrysy
dají nám už o čem hovořit
ještě noc
trochu už ale taky UNRRA konzerva
UNRRA konzerva konec básně UNRRA konzerva konec básně
 UNRRA konzerva
atd.
až do konce básně

Rejstřík vlastních jmen

Bardot, Brigitte 30, 76
Bartelm, továrník 31
Bartoš, J. 33, 40, 44
Buñuel, Luis 57
(Burian,) Emil František 71
Burian, Vlasta 73

Crusoe, Robinson 24

Dali, Salvador 84
Darwin, Charles 44
Diviš, Ivan 70
Donald, Kačer 9
Dvořák, kapitán 12, 19

Effenberger, Vratislav 25, 70, 76, 80
Elsnic, dirigent 19
Engels, Bedřich 32, 79

Fousek a Bobek 19
Freud, Sigmund 18, 35, 83
Fügner, Jindřich 7, 17–18, 30, 36–7, 40, 42–3, 49, 51

Goofy 9

Havlíček, Zbyněk 9
Hegel, G. W. F. 32
Hemingway, Ernest 24
Heraklit 39
Himmler, Heinrich 23
Hitler, Adolf 36, 76
Holubová, Zdena 13

Hurvínek 18
Hus, Jan 18, 71, 74, 86

Charvát, major 84
Chruščov, Nikita 19

Istler, Josef 80

Janda-Očko, Antonín 70
Janeček (zelený) 19
Jánošík 43
Jarry, Alfred 46–7
Jémínek, pan 12, 83
Jirásek Arnold, primář 18

Kafka, Franz 82
Kašpar Jan, ing 55
Klíma, Ladislav 40
Král, svobodník 73
Kubišta a Rajman 18

Lenin, V. I. 26, 74
Lys, Lya 65

Majakovský, Vladimír 27
Mánes, Josef 31
Marx, Karl 79
Masaryk, T. G. 18
Medek, Mikuláš 21, 28, 73
Modot, Gaston 61
Mouse, Mickey 10
Mráz, děda 77

Neptun 10
Nezval, Vítězslav 9–10, 47, 73
Novotná, Dagmar 19

Philippe, Gérard 47
Pieck, Wilhelm 28
Pilarová, Eva 77
Pluto 10
Presley, Elvis 77

Rychlé šípy 11

Sartre, Jean-Paul 80
Scheiner, bratr 46
Schopenhauer, Arthur 35
Shakespeare, William 35
Smotlacha, dr Fr. 35, 37
Spejbl 18
Stalin (též Džugašvili) Josef Vissarionovič 10, 21, 49
Svěcená, slečna 19
Srový Jan, generál 37

Šmejkalová, Jarmila 19
Špírk, podplukovník 73
Štyrský a Toyen 19, 81

Těřeškov, prof. 47
Totr (nebezpečný) 19
Tyrš, dr Miroslav 7, 17–18, 22, 25, 29–55, 57–63, 65, 68, 70, 74
Tyršová, Renata 30, 36–8, 44

Uprka, Joža 10

Veselá, Jarmila 19
Vinci, Eliška da 13
Voskovec a Werich 36–7
(Voskovec,) Prokop 26, 41
Vranská, Otylie 18

Werich, Jan 9, 19, 47, 74, 79–80

Zábrodský, Vladimír 77
Zátopek, Emil 85
Zátopková, Dana 17
Zítek Josef, arch. 36

Z tyršovských letopisů (doslov)

Krojované přízraky z předchozích stránek se nevylíhly na jakékoli poušti. Obzor, z něhož vykukují, je nesporně obzor rodného Česka a té vyprahlé krajiny, v níž se změnilo v době našeho dospívání: v památné stalinské epoše padesátých let. Vládne tu mrtvé ticho polední přestávky rozrostlé v celou vleklou sezónu, tíží tu dusno nekonečného července, tu a tam zčeřené jen potleskem ze soudních síní a z dalekých stadionů, kde bez ustání probíhá táž spartakiáda. Občas, když aplaus opadne, ozve se krátce v sousedství i kladívko – jen tolik, abychom věděli, že tam pro nás dál stloukají kulisy lepenkového ráje.

Víme to, nanovo šťastně usínáme v náruči všudypřítomného generalissima a Otce. Náruč po otcovsku svírá i mateřsky hřeje, můžeme klidně spát. Budí nás jen pocit vděčnosti a potřeba vzdát díky: i my, jak dorůstáme, chceme přispět svou troškou k společným oslavám.

Neříkám „my“ jen formálně a z respektu k rétorice. Potměšilé oslavy tyršovského cyklu, jímž jsem té přísně konejšivé náruči nakonec vzdal hold, měly původně samy „kolektivní“ povahu – i když se držely spíš ve stínu té pomátlé doby. Hlouček surrealistů, k nimž jsem se (s nejbližšími ze svých vrstevníků) přidal kolem roku 1960 a mezi nimiž projekt těch oslav uzrál, pojímal básnickou tvorbu víc skupinově než individuálně; provozovali jsme ji ochotně jako společnou hru, radost z objevů, k nimž vedla, pro nás měla víc ceny než autorská pýcha (byli jsme jistě mladí...). Nejen, že jsme tak psali básně ve dvou nebo ve třech – u téhož psacího stroje – nebo si na pohlednicích vzájemně „vyměňovali“ sny; obíhal mezi námi i celý arsenál představ a obrazných pojmů, imaginárních rekvizit, herců, krajin, tvořících dohromady jakýsi společný fond našeho vidění světa. Občas jsme se ovšem v tom pokladu chtěli pohrabat a zjistit,

kam až sahá; zkoumali jsme jej pak v „experimentálních“ anketách, konfrontujících naše osobní představy nad jediným společným tématem (nebo předmětem).

I můj „Tyrš“ – zárodečný text celé série – byl napřed příspěvkem do takové ankety. Nedal jsem k ní konečně ani první popud; přišel s ním Prokop Voskovec, když začal zničehonic tvrdit (na jaře 1961), že chce psát „tyršovskou monografii“. Nápad mě natolik fascinoval, že jsem navrhl, aby se změnil v anketu: aby každý z nás – ať píše nebo maluje – dal na papír všechno, co pro něj Tyrš znamená a co o něm ví. „Každý s nás“ označovalo vrstevníky surrealisty i další přátele; týkalo se však jen generačních druhů. Řízením osudu jsem byl potom jediný, kdo – v létě jednašedesátého roku – o Tyršovi napsal; z hlavy ho pustil jak nepřítel psavý Prokop, tak Standa Dvorský a Zdena Tominová (tehdy Holubová). Tyrš mi měl zkrátka zůstat na krku...

Stal se nicméně i součástí společného slovníku, kdyby jenom díky pár nezapsaným rozhovorům. Helena van der Kraan (tenkrát Mázlová) a Ivana Spanlangová (tehdy) mu navíc vzdaly poctu kolážemi, Jaroslav Hrstka dokonce „pravým“ obrazem⁵, Miloše Síkoru ještě po letech inspiroval ke kresbám s motivy tělocvičného náradí. Zdaleka nejskvělejší ilustrací⁶ však přispěl dr Ludvík Šváb: autentickým plánem na pomník Tyrše a Fügnera (zveřejnil ho Český svět z roku 1912) zakresleným do letenské stráně právě v těch místech, kde se později měl tyčit kamenný Stalin. Naší „obrozenecké“ mystifikaci – a jejímu vztahu k současnosti – se nemohlo dostat tyršovštější opory...

Současnost se ovšem mezitím trochu změnila: poločas stalinové epochy byl odpískán, nehybnost padesátých let ustupovala liberální vlně, jejich přízraky začínaly vnitřně hnít. *Tyršovské*

5 Tyršovy hodinky (1961), reprodukováné pod názvem „Hodiny“ ve sborníku *Surrealistické východisko* (Československý spisovatel, Praha 1969).

6 Otištěnou rovněž v citovaném sborníku.

přehánky vcelku – ještě se k tomu vrátím – odrážejí jak původní stalinské delirium, tak tento postupný rozklad, ústící do známých událostí z roku 1968. Patří zkrátka rovněž k české kultuře let šedesátých a – být na dálku a s výhradami – k tehdejší „nové vlně“ české poesie. S tou konečně sdílím i dva hlavní specifické rysy, jak v ní vznikly z polemické reakce na oficiální, programově realistické – a stranické – umění: smysl pro „absurdní“ humor k obrazu absurdní doby (třeba jej za sebe chci bez manýristických akcentů), vědomí básně co textu a co svébytné, umělé reality, vyjádřené – či „ozvláštněné“ – jejím sebezrcadlením (třeba se vyhýbám čistě jazykovým hrám a „sebezrcadlím“ se spíš parodicky: *hekám a potím se / cpu slovo do textu*). Podílel jsem se s kamarády surrealisty i na „intelektualizaci“ poesie, o níž se v šedesátých letech dost mluvilo, ale jen v souvislosti s „racionálními“ básnickými typy. U nás šlo spíše o paradoxní intelektualizaci obraznosti...

Jedním ze skrytých témat *Přeháněk* je i bilance té končící epochy a lidského úpadku, kam vyústila (o patnáct let později) navzdory úspěšné „revoluci“. Zvlášť výmluvný je v tomto smyslu text „Věk na kliku“, mířící k podobné bilanci už v projektu. I tady šlo původně o kolektivní hru; napadla mě po tom, co jsem s ostatními zhlédl *Zlatý věk* Luise Buñuela (z roku 1930) a hrát ji znamenalo připsat k filmu soudobé pokračování⁷, s ohledem na to, co se od jeho vzniku „stalo se světem“. Už titul mé verze stačí naznačit, kam odtud neomylně mířila: k básnické definici lidské rozbředlosti a chaosu, jež nás obklopovaly a v nichž poslední iluze o „šťastném zítřku“ lidstva zmizely pod trapnou fraškou. Podobně ovšem vyzněly i texty ostatních, kterých se tentokrát sešlo víc...⁸

7 Poesie, jak vidět, u nás nepřerůstala jen osobní výraz, ale i hranice básně.

8 Kromě Karla Šebka a (myslím) Martina Stejskala napsal tentokrát svůj scénář – zvlášť krásný – i Prokop Voskovec. Všechny texty jistě spojuje i náš společný obdiv k humoru Vratislava Effenbergera, jenž našel ideální výraz – už někdy na počátku stalinské éry – právě v sérii scénářů.

Naše básně samy jistě dobu, z níž se zrodily, moc nepoznamenaly – aspoň ne mimo rámec toho soukromého okruhu, v němž jim bylo přáno působit. Na jejich publikaci nebylo dlouho ani pomyslení; otázka veřejné role, již snad mohly sehrát, tak už navždy musí zůstat v doméně dohadů⁹. Snad mají přesto co říci ještě dnes: léta pozdního stalinismu a jeho postupného rozkladu jsou pro řadu z nás dost určujícím zážitkem, aby dodnes trvala v našich hlavách, kdyby jen v pozadí a jako ozvěna. Posměšné oslavy tyršiad útočí konečně jak na stalinské přízraky, tak na něco trvalejšího: na mé české spoluobčany a na ochotu, s níž se ve stalinské poušti (mnohdy) zabydleli. Lze taky říci, že pompéznost stalinských Projektů ztroskotává v *Tyršovských přeháňkách* nárazem na české kutilství – a na jeho snaživou přízemnost –, které ji diskredituje i tam, kde se jí poddává. Nemám bohužel dojem, že za uplynulá léta toto kutilství vymřelo...

*

Vztah k surrealistické experimentaci poznamenal i samu poetiku *Tyršovských přeháněk*, třebaže ne bez určité ambivalence. I když je asi tato kniha mým nejzazším „ústupkem“ skupinovému duchu, prozrazuje zároveň závislost i snahu o nezávislost; nezapře vlivy ani ten společný fond představ, o nějž jsem se dělil se svými vrstevníky, zároveň však odtud začíná rozvíjet – aspoň v zárodku – můj vlastní, osobní „systém“. Vliv básníků, jimž podléhám, je jistě o to mocnější, že mě k nim poutá silné přátelství. Effenbergerovy „Mloby“ nebo

9 Do jisté míry ji možná za ně sehrály texty jiných – jako například známá produkce Divadla Járy da Cimrmana. I když je zaměřena jen k rozptýlení a daliovská, „konkrétně iracionální“ dimenze textu je jí cizí, principy této produkce jsou v hlavních rysech shodné s principy mé „pocty“ Tyršovi. Ve druhém textu *Tyršovských přeháněk* se konečně najde i podivné předznamenání Cimrmanova jména: Eliška da Vinci.

Dvorského „Koleje“ – i objektivně doslova zázračné svou originalitou a „niternou přesností“, a nejen v kontextu postalinských Čech – mi tak nadlouho budou největšími básněmi světa, z jejichž magického kruhu prostě nemohu utéct: vše, čeho jsem schopen, je přijmout jejich objevy za své a pokusit se odtud dojít sám k sobě. Smířit se zkrátka s tím, že to nejlepší na mně jsou mí přátelé...

Hned od začátku tu pro mne našťestí mezi nimi je určitá mezera, kdyby jen proto, že se od svých přátel chť nechť liším: že ať se v nich zhlížím sebevíc, přebírám nutně jejich podněty jen s jistým posunem, na základě vlastních posedlostí a abych je obracel jinam. Dvorského subjektivní závratě a vnitřní „mikrostavy“ mi vycházejí méně temně a bez „existenciálně“ znechuceného nádechu, Effenbergerovy posměšné diagnózy okolního lidského hemžení, přes všechny humor brutálně hmotné, se mi mění v jakýsi kreslený seriál; kde jsou jeho drobní hrdinové skutečně ufunění a vtíraví, moji jsou neškodnější hračky na klíček – jistě i proto, že mě jejich skutečné modely víc děsí¹⁰. Zároveň se má obraznost liší i od křehkých vidin Prokopa Voskovce, obdobně snivých, ale jaksi bezprostřednějších a méně „papírových“. To, co píšu, se zato čím dál víc podobá jakýmsi oživlým vystřihovánkám nebo walt-disneyovským pohádkám s lehce psychoanalytickým podtextem...

S odstupem lze přitom říci, že právě tím jsou mé texty specifické – a snad i zajímavé. Jejich papírovost či odvozenost není jen tuhá, ale rovněž výmluvná, jako (ironické) básnické svědectví o papírově době. A nemyslím teď jenom na humbuk stalinismu a jeho programových frází, propagandisticky zbytnělých do opravdových slovních strašidel; myslím i na druhotnost, jež poznamenává celou životní zkušenost dnešního člověka, na filmy, mass-media, obrázky z časopisů i z plakátových ohrad, jež jsou tak často hlavním zdrojem

10 I mé dekorace jsou často spíš pokojíky pro hračky: *něžné pastelové krutosti vojenských kluboven, křehká zvěrstva pastelových kavárniček.*

zpráv, jichž se nám dostává o světě. Mé tyršovské skladby mluví také o nich, o přízracích, jimiž mi zalidnily svět oblíbené filmy nebo jen ty zábavné a kulturní magaziny, jimiž jsem byl schopen listovat celá dlouhá odpoledne (až mi poušť stalinských let splynula i s jejich žlutnoucím papírem); a jak jejich odvozenost *jmenují*, mění texty paradoxně svou druhotnost v prvotní zkušenost a v průhled do „pravé“ skutečnosti.

Podobně paradoxní je i vztah sbírky k surrealismu, či lépe k surrealistickému „dědictví“: k tvorbě Bretona, Dalího, Nezvala, na něž se s přáteli – staršími i mladšími – snažíme nově navázat a skrze něž hledáme svůj vztah k aktualitě. I oni už konečně narazili na umělost soudobé zkušenosti: jejich zájem o sny, nahodilá setkání, prorocké předtuchy byl i hledáním posledního dobrodružství ve světě zprostředkovaných zážitků, odsuzujícím jedince stále víc jen ke konzumentské pasivitě. K nám však dorazila oklikou, co nepřímá zkušenost, i surrealistická obraznost (a zkušenost moderní poesie vůbec), navíc k nerozeznání smíšená se svými pokleslými ozvuky v reklamě nebo v zábavním průmyslu. V *Tyršovských přeháňkách* je tak nutné číst „na druhou“ i jistá zdánlivě ryze surrealistická místa, fungující ve skutečnosti sama hlavně ironicky: jako distancovaná a „usvědčující“ citace surrealistických klišé a jako kritika surrealistického odkazu z aktuálních pozic. „Věk na kliku“ konečně navazuje na Buñuelův film – tedy na jedno z vrcholných surrealistických děl – jen proto, aby ho v tomto smyslu korigoval, či lépe aby jej usvědčil z romantických iluzí: tam, kde Buñuel (a jeho spoluscénarista Dalí) věří ve smysl vzpoury proti společenským konvencím, konstatují se svými kumpány už jen společenský rozklad – tedy spíš nedostatek pravidel i řádu.

Skutečnost však není schematická, a tak i v naší kritice surrealistických „klasiků“ přežívá nadále kus obdivu. Pro mne je v době *Tyršovských přeháňek* zvlášť důležitý Dalí, v němž – díky typové spřízněnosti – najdu přirozenou oporu pro boj s vlivy Effenberge-

ra a Dvorského (osobně bližších Bretonovi nebo Tzarovi) a jehož výsměšným spekulacím se přiblížím zejména „Tyršem“. Příznačná – podobně jako u Dalího samého – je tu přitom i má ambivalence ve vztahu k vlastnímu nevědomí a k jeho „delirantním“, puncovaně surrealistickým obrazným polohám: na jedné straně jich už využívám jen k mystifikaci, na druhé straně právě ta mi jaksí na zapřenou dovolí dát v sobě průchod skrytým delirantním zdrojům. Celkový smysl traktátu o Tyršovi je jistě ironický, konkrétní představy, jež text strhl do svého proudu – od Tyrše trčícího z kopřiv za pastouškou až po letky kožešin a mrtvých orlů, jež „vysílá“ nad vyprahlé Čechy – jsou však co možná pravdivé: skutečně vyjadřují, jak dra Tyrše vidím, s čím si ho v duchu spojuji a o jak překvapivých událostech mi dává snít.

Zároveň, pravda, najdu právě díky *Tyršovským přeháňkám* svůj osobní obrazný motor ne tak v obligátním nevědomí, jako spíš v méně navštěvovaném *předvědomí*: v asociacích vjemů a představ, které neleží ve významuplných nočních hlubinách, ale jaksí hned těsně pod kůží, na samém podprahovém – a denním – povrchu našeho „neřízeného“ vnímání a myšlení. K záměrné druhotnosti inspiračních zdrojů tu přistupuje záměrná okrajovost (i banalita) samotných mechanismů sdělení: to poslední, co chci, zdá se, je mířit přímo na střed a „trefit do černého“. Jako by mě nezajímalo proniknout k podstatě, ale jen donekonečna kupit podružné haraburdí. Ne náhodou jsem ostatně až do posedlosti i básník detailu, stejně ve vidění jako ve slovním výrazu (jen P. K. je schopen napsat „zamknu“ a dodat: „klíčem“, všimne si Zbyněk Havlíček)... I tady jde jistě zároveň o osobní vlastnost a o obecnější postoj, ne-li o společenskou fatalitu: má „perverzní“ záliba v detailu a okrajovém slovním fetiši znamená i generační nedůvěru k centrálnosti („genitalitě“) Dějin a toho Smyslu, pro nějž jsme – jako pro špek – měli vlézt do jejich pasti. Podobně osudová je už u nás i sama skladebná roztržitost, jíž ještě Nezval nebo Breton mohli užívat jen jako prostředku: sestavuji

své texty z fragmentů – a co iluzorní celky –, protože i můj život je jen sled navždy dílčích zkušeností, zbavených souvislosti s každou „centrální“ perspektivou a tím i s tvorbou smyslu jako totality.

Mé ambice se tak zvrátí v opak toho, co se tím slovem myslí – a to dokonce i mezi surrealisty. Nesnažím se vyslovit pravdu (byť hlubinnou), ale rozvíjet co nejdůsledněji své omyly, od bludů a utkvělých představ až k pouhým přehádkám a „zkratům“. Tyršovský traktát – třeba sebeupřímnější – je založen na chybném čtení dobových fotografií a letmo prolistovaných náčelníkových životopisů, jeden z „nejsmělejších“ obrazů úvodní oslavné básně (Čistý štít) spočívá na pouhé – vizuální – záměně smuteční a izolační pásky. K podobným nedopatřením – a k podobnému mísení bezvýznamného s významným – dochází soustavně i v obou veršovaných skladbách, „Co se děje“ a „...se děje“: hrdinové kreslených filmů tu vystupují po boku skutečných historických postav (tak jako se mohou setkat jejich obrázky na stránkách týchž novin), *štipování na malé polní je nečitelné – dokonce dojemně* – jako bůhvíjak záhadný hieroglyf, jinde se bere doslova dávný klep o chirurga Jiráskovi jako o možném milenci a vrahu nešťastné Vranské. Co horšího, tato obrazná a významová promiskuita se rozvíjí do celých nepřipadných tezí, argumentů, oslavných zpěvů, v nichž se chirurgův předpokládaný zločin změnil v rajskou vizi a bílá plátěných čepiček v *tečkování ideální vzpomínky*. Blud se mi zjevně stal nejvyšší a nejreprezentativnější formou lidského výrazu, „poslední poesí“, jež zároveň působí jako kritika – a jako důkaz iracionality – těch bludných systémů, jimiž jsou oficiální doktriny a ideologie¹¹.

Záludné prokluzování mých textů mezi pravdou a omylem je současně i zrádným „rozkyvem“ mezi konkrétností a abstrakcí.

11 Skutečnost jistě občas vyjde vstříc i pouhé utkvělé představě: tak objevu krabů pod pískem ze závěru „Tyršových hodinek“, pro něž najdu nečekané vědecké zdůvodnění v Joyceově *Odyseovi*.

V prózách i v některých veršovaných pasážích (jako v předposledním zpěvu „Co se děje“) se kupí předměty a hmotná fakta s pravou daliovskou zběsilostí, jako by právě excesivní konkrétnost mohla vrátit světu ztracenou substanci a nahradit unikající smysl; jeho unikání však – zvláště exemplárně v obou dlouhých básních – vzápětí jen zesílí, aby z nakupených konkrét všechnu skutečnost i „hmotnost“ zase odsálo. Báseň tu jen bez konce dává realitě vale, jazyk nahlodává předměty – a vyprazdňuje je z obsahu – asi tak, jako když zas a zas opakujeme jedno a totéž slovo, až se změní v dutý a hluše znící fantom.

Znám ostatně závrať toho vyprázdnění už z gymnazia, kde nám v ústech podobně bytněla (a jalověla) oblíbená „komická“ slova – *klobouk, ucho* –, jež jsme dovedli halekat mimo jakýkoli kontext. Teď mi tak navíc kloužou mezi prsty – a uplouvají kamsi mezi realitu a přelud – i celé větné celky, jistě zas i pod vlivem zkušenosti s poesii mých přátel. Hlavní lekce, již vyvodím z četby Dvorského či Effenbergera (toho už v *Uskutečňování*, napsaném těsně před „Tyršem“), je zprvu takříkajíc jenom nové zvýznamnění – nebo „domyšlení“ – jejich tvárných a obrazných objevů; báseň se mi skrze ně jeví co příznačná mystifikace, nejistý proslav na pomezí smyslu a nesmyslu, kde se exemplárně odráží – spolu s moderní krizí hodnot – jaksi též iluzornost všeho jsoucího. *Tyršovské přehánky* odtud přesáhnou kritiku českého obrozenectví (v nadčasovém smyslu slova) i výsměch krásným iluzím ideologií, aby došly k zpochybnění skutečnosti obecně. Bludné alegorie a obrazné pocty, jež knihu skládají, nejsou jen výsměchem všemu oficiálnímu slavení, ale i potměšilým pokusem dát do uvozovek celý svět. V tom ohledu se ve sbírce jen blýská na časy a jsoucí – sama konkrétnost světa – je tu odsunuto kamsi za obzor, jako slibovaná, ale navždy pomyslná bouřka.

Přispívá sem jistě i zvláštní jev vlastní poesii jako takové. Jak rozvíjím svůj obrazný systém, dochází v něm k jakémusi sebeoploďňování; jednotlivá témata, obrazy, slova se vzájemně propojují,

ovlivňují a významově komplikují, odrážejí zároveň zkušenost se světem i tyto své vzájemné vztahy, až je ze systému celá skutečnost ve skutečnosti – obdobně bohatá a složitá jako okolní svět, taky ale na něm poměrně nezávislá. *Tyršovské přehánky* – a následující *Bar Příroda* – rozvedou „exemplárně“ i tuto zákonitost. Trvám na ní rovněž v dopisu příteli Šebkovi (z května 1963) napsaném jako odpověď na trochu příliš vysvětlující komentář, jež Karel po přečtení připojil k mému „Co se děje“ (nazývanému tehdy „...se děje“). Zároveň s tím, že mé přízraky nejsou běžné symboly, tu zdůrazňuji i trvalou pohyblivost – a „roztaziitelnost“ – jejich smyslu: „[Moji] astronauti nejsou mouchy, ujišťuji Vás o tom – i když to pak, po všech těch záluďných proměnách, nejsou taky jenom astronauti [...]; jsou to prostě jen ‚astronauti‘ v básni, součást slovníku, jaký si každý text sám vytváří a jaký mění svůj význam každým novým užitím...“ Totéž lze říci o všech návratných pojmech – či postavách – *Tyršovských přeháněk*, včetně Tyrše samého. Čím víc se náčelník zabydluje v mém (našem) soukromém slovníku, tím víc tu znamená všechno možné i nemožné... jenom ne původního dra Tyrše.

Zvlášť názorně se jistě tento „samopohyb“ v tyršovském cyklu odráží ve vztazích obou dlouhých skladeb, napsaných s ročním odstupem (v srpnu 1962 a v srpnu 1963), vzájemně symetrických a spjatých obdobným názvem i řadou konkrétních detailů – až připomínají dvě různá zpracování týchž výchozích motivů. Významový posun, jenž je dělí, shrnují už samy názvy: od „Co se děje“ k „...se děje“. Odreálnění skutečnosti – či lépe její postižení co iluze – tu postupuje jako zasmání slábnoucí víc a víc v pouhou ozvěnu; obdobné představy a motivy – z nichž některé pramení už v „memoárové“ skladbě „Co se stalo“¹² – se vracejí se stupňovanou ironií a perfidností, chtějí být chápány „na druhou“ a pak i na třetí či na čtvrtou, mezi skutečností a slovy jako by se vrstвило stále víc okenních skel.

12 Viz sbírku *P. S. čili Cesty do ráje*.

Stačí tu srovnat tři různé podoby, jichž v básních nabydou malíři Štyrský a Toyen. Nejprve – v textu „Co se stalo“ – je ještě básnický obraz jen nezáluďně impresivní a přímé prodloužení reálného faktu: *na nebi se rojí rozprašovače prášku proti hmyzu / z bájných dob kdy Štyrský s Toyen stříkali podle svých pláten vzory na látky*. V „Co se děje“ se fakt změnil v proradný příměr, je však za ním dosud čitelný: *v krásných zatáčkách napříč krajinou červánků [...] sličné obrazy pana Štyrského a madam Toyen*. „...se děje“ konečně smaže poslední stopy; zbyde jen matoucí šifra, vzdorující jak přímému, tak obraznému čtení. Kde se zprvu pomůcky našich malířů vznesly na skutečné nebe předválečné Prahy, krouží nyní nad pouhým pomyslem blíže neurčené – a neurčitelné – metropole: *na obloze dějin k definitivnímu úžasu / památné vidiny stříkacích strojků Štyrského a Toyen jejich třpyt nad městem s věcmi nevidanými v Praze...*

Stupňovaná ironie – a „bludnost“ – obrazů tu je přímo spjata s jejich rostoucí autonomií; jinak řečeno, jsou čím dál víc výmluvné (i výsměšné) jen tím, jak si s výpovědí hrají a odvracejí ji od světa k vlastní potměšilé doslovnosti. Už od „Co se děje“ tkví jistě pravda básně paradoxně v mystifikaci; už tady se vyskytují nehorázná „vize“ symbolické jen co parodie na symbol, blýsknou se tu – jako v *Uskutečňování* – i ty unikavé věty, proradně váhající mezi věčným, jen slovním a záhadně „přeneseným“ významem, jimiž jako bych chtěl postihnout ducha epochy a zároveň z ní vyklouznout kamsi do neznáma (*Kanec se při útoku podělá, Však ty si už čichneš k tiskárně*). Postupně se však sdělení – pojaté zde ještě na způsob „obrazné definice“, třeba perfidní – přesune ze slov a metafor přímo do způsobu, jakým s nimi zacházím: od vyslovení skutečnosti (byť v její irealitě) k provokativnímu zdůraznění umělé a nejisté povahy samotného textu¹³:

13 Posun od „Co se děje“ k „...se děje“ má jistě i další aspekty. Zdánlivě „plná“ obraznost prvního textu – předmětného, ale statického – se tak svým vyprázdněním otevře také svobodě a novému (mentálnímu) pohybu. Tedy vlastně pravé plnosti...

hrozná jako by tu byli plynojem i jeho majitel

[...]

sláva sezóně Je krásná vulva

„...se děje“, ve srovnání se svým protějškem, je v tomto smyslu zároveň „dílo“ i svěbytný čin, kde výpověď prochází přímo jistým postojem ke slovům i k čtenáři. Provokace a klamání tělem se staly složkou jazyka a syntaxe, nedůvěru ke světu už neodráží jenom nehoráznost obrazů, ale i matoucí – „chybný“ – způsob jejich tvoření a jejich záliba v sebeničení: to, jak se zavírají samy v sobě, navzájem se požívají a míjejí se s čtenářovým očekáváním¹⁴. V celé skladbě se také věci neustále mísí s čistě abstraktními znaky – slovy nebo čísly –, povýšenými na úroveň svěbytných hrdinů (snad i díky vzpomínce na kresby z učebnic a vědeckých časopisů, kde jsou čísla a naučná schemata často vepsána přímo do obrazu krajiny). Na kraji plynoucích dní se líhnou „šestky“, noc se zalidňuje zároveň svatebčany, stařenkami a jejich jmény v angličtině, soumrakem prosakují říkadla o rozsvěcení oken a vlak míjející louku se mění ještě za jízdy v pouhou „ohradu v básni“. Stala-li se v „Co se děje“ z lidí jen rejdivá drobotina, nezbyvá z nich teď místy ani ta; nahradily je přívlastky či slovesa bez jména, odosobněné vlastnosti a úkony, v nichž se smysl ztrácí za gramatikou a člověk za neúčastností pouhé zprávy.

Vztah básně k době a světu, třeba na ně jde oklikou, je jistě zřejmý i tady; hned neosobnost předchozích příkladů je výmluvná i jako „zrcadlo“ našeho věku statistik. Podobně tu dodnes čtu, pod všemi těmi matoucími šiframi, i ozvěny nejsoukromějších vjemů a zážitků, z nichž „...se děje“ vznikalo. Prosvítá tu dokonce i celé úzkostné snění na téma zítřejší války... To všechno si však text drží víceméně

14 Toto matení je zdůvodněno i mým osobním vývojem. Text rovněž značí jeden z těch mezních bodů, kdy radikálně přestavuji svůj básnický slovník; kdy „demontuji“ jazyk a přezkoumávám samy jeho mechanismy a základní spoje, než si z něj znovu složím nástroj ke svému obrazu.

od těla, jako v obezřetně zkoumavých pinzetách; a i v tom – hlavně v tom – spočívá jeho poselství.

*

Příznačné je jistě také to, že jsem *Tyršovské přehánky* psal na vojně (obě dlouhé skladby) nebo těsně před ní (tyršovský traktát): právě první vážnější náraz na skutečnost mi jaksi v plné síle vyjeví její osudnou „neskutečnost“. Neříká to hodně jen o mně samém, ale zas i o době, jež mne – nebo nás – utvářela. A lze odtud určit i ten zvláštní typ „angažovanosti“, ježž proti ní postavím(e) a jenž je v *Tyršovských přehánkách* zvlášť viditelný.

Především se netýká pouze stalinismu; poušť, již nás v mládí obklopil, a již skrápěl jen pomyslný déšť oficiálních projevů a jejich slovních fantomů (či *symbolů mlátících o symbol* z básně Zbyňka Havlíčka), se nám v představách rozšířila na dějiny vůbec – ostatně zcela v duchu marxismu a jeho nároků na historickou všeplatnost. Nehybnost, jež tu vládne, má dokonce něco z věčnosti, vyprahlost pouště tkví v pozadí přízračných přehánek jako úsměv původní nirvány za iluzí časových proměn. A i tam, kde mé básně těží přímo z dobové aktuality, kde si z ní vypůjčují Zátopka, předsedu MNV nebo aspoň *rumunské dívky*, je to vlastně jen proto, aby ji daly do závorky: aby z ní ty přízraky vyjmuly a potměšile je přesadily do bezčasí – nebo do „věčné přítomnosti“ – básnické vize.

Zaujímá-li tak má poesie postoj vůči době, není to postoj vlastní pamfletu nebo společenské satire. Usvědčuje spíš dobu jednoduše tím, že co nejvěrněji tlumočí způsob, jímž poznamenala naše vnímání světa. V tom smyslu není příznačná jinak, než ty soukromé hry, o něž jsme se dělili s kolegy z gymnázia (z „jedenáctiletky“): už naše komická slova nebo ten *neúplný pán*, jehož jsme si sestavili z buřinky, boxerek a vousů, odráželi nesporně i přízračnost společenské reality, jež nás obklopovala – a to tím průkazněji, že zcela

nezáměrně. Také morálka mých básní – jako snad u všech básní hodných toho jména – není morálkou traktátu, ale „pouhé“ hry. Ztělesňují-li společensky kritický postoj, není to tolik v záměru jako v samé podstatě: v samozřejmosti a svobodě, jež jim jsou vlastní jako básním a s nimiž představují svět – včetně dějinných příznaků – podle svých jedinečných, osobním bludům a slastem podřízených zákonů. Kritika tu neznamená polemiku s instancemi moci, ale jen vyzývavou lhostejnost k jejich morálce i přímo k myšlení (jazyku), jehož užívají; nenapadám je, ale unikám jim důsledným lpěním na svébytnosti básně a její aplikací na samu ideologii, která by si ji chtěla podřídit. Namísto útoku na mýtus revoluce nebo na instituci parlamentu jen snění o pošetilém povstání obyvatel pastoušky jako v Nezvalově *Panu Maratovi* (mluvím o něm v „Co se stalo“) nebo o osudném milostném setkání před parlamentní budovou.

Opravdovost snu je tu prvotní, kritický moment básně – a sama její výsměšnost – pouhý důsledek. I tyršovský traktát, jak už jsem řekl, vychází ze *skutečných* bludných představ; v tom smyslu není komickým výmyslem, ale vybírá si takřkajíc z dějin jen ty pseudo-znalosti, jež ve mně zanechalo dětské, dosud „nezainteresované“ prohlížení starých Světozorů a v nichž princ waleský zaujímá významné místo jen proto, že z časopisu znám jeho jezdeckou sochu... vyrobenou z másla. Stejně jako v „Co se děje“ (zejména) tu přežívá něco i z perverzní záliby, kterou jsem kdysi měl v politických karikaturách – ne pro jejich satirický obsah, ale pro přízračnost, jíž se bezděčně blížily jistým surrealistickým obrazům. Báseň oponuje mýtům vnuceným mocí jako akt nezávislosti, provokativní „protržení žabince determinací“ a tvůrčí obnova vztahu k veřejným idolům jejich připojením k osobním fantomům; působí jako tvorba soukromých anti-mýtů, jež neužívá – jako oficiální mýty – tendenčnosti alegorie či symbolu, ale trvá na magickém účinu své znepokojujivé (a mnohoznačné) konkrétnosti. Závěr „Tyrše“ (stejně jako úvodní „oslavná“ báseň) se vydává za alegorii jen ze smyslu pro

kontrast: aby tak ještě víc zdůraznil svou svébytnost jedinečného „objektu“ a svou nezredukovatelnost na morální poučky.

I Salvador Dali nebo Alfred Jarry, když první maluje Lenina s obludně protáhlou hýždí a druhý líčí Ukřižování jako cyklistickou nehodu, mají daleko k obvyklému pamfletu; nejde jim o protináboženskou nebo protirevoluční propagandu, ale o konfrontaci slavných postav s „neviností“ volné imaginace¹⁵. Dopadá-li konfrontace v neprospěch idolů, svědčí to jaksi jen o jejich vlastním odporu ke svobodě, již jim básník nabízí – nebo ještě lépe o nesvobodě a obskurantismu institucí, které si je daly do štítu. Nepřijatelnost snahy si s nimi hrát ukazuje, že se z nich stal jen svatý obrázek na dvířkách, za nimiž cosi hnije; básnická obrazotvornost, aniž se proto spouští s volnomyšlenkářským odporem k tajemství, tu působí jako detektor společenských tabu a jejich soustavná sabotáž. Hlavně to je ovšem i smysl neúcty, s níž *Tyršovské přehánky* evokují Tyrše, Zátopka, Lenina – a tím spíš jistě Japonce, Slováky nebo Židy: nejde tak o ně jako o směšnou zaslepenost těch, kdo se jimi reprezentují.

Sbírka dokonce ve vztahu ke svým hrdinům nezapře jistou nostalgii. Svědčí o tom kupodivu právě proradná ochota, s níž mezi ně klade rovnítko a – ať se jedná o známé velikány, o fiktivní postavy z pohádek a pověstí nebo jen o drobné české kutily – nechává z nich přežít v okolní poušti jediné nerozlišené hemžení, ne-li jen slavnou červeň prchavých *mžitek před očima*. Není pochyb, že tu jde i o povzdech nad současnou ideologickou inflací a nad tím, že všechny idoly a mýty, pokleslé na úroveň téže poutové podívané, jsou dnes pouze předmětem velkého výprodeje. Ani „protiklerikalistická“ místa tyršiad tak nejsou jen výrazem mého ateismu, ale též – a snad především – odrazem této krize vyšších hodnot vůbec.

15 Nevinností, jež jistě nevyklučuje škodolibou radost – a slastný pocit provinení – ze zneužití, jež taková srážka představuje.

To všechno jistě neznamená, že mé básně – a skupinová tvorba, s níž souvisejí – mluví o současnosti jen z bůhvíjak absolutního nadhledu. Je-li právě básník ten, kdo nejlépe ví, *co se děje*, není to jen proto, že vidí za věci; stejně – a s touž – *přesností* somnambula – je schopen vidět i do nich a jeho nedůvěra k aktualitám – to, že odmítá jejich anekdotu – neznamená, že i ty nevnímá ostře. Platí to (aspoň příležitostně) i o „politice“, třebaže právě jen za předpokladu, že k ní přistoupí jako somnambul: ne s předpojatým moralistním záměrem, ale se vši otevřeností básnické intuice. Nejhlubší politickou vizi soudobého světa nepodal v tomto smyslu Orwell, ale Kafka, pravda o reálném socialismu není v brilantních hrách Havlových, ale ve vzteklých a „temných“ scénářích (i hrách) Vratislava Effenbergera. Podobnou přesnost politického snu (mají ji občas i naše sny skutečné) si troufám dodatečně rozeznat i ve vlastním „Věku na kliku“: jako by tu byl ve zkratce postižen zároveň „vítězný Únor“ a logika bankrotu, do něhož neodvratně vyústil. Imaginace tu současně politická fakta volně rozvíjí – jako pouhé motivy – a uvádí je do přesnějších (a bohatších) souvislostí, než by to dovedlo mé chladné uvažování.

Kdesi v dálce se přitom za básněmi *Přeháněk* zřejmě rýsuje i touha po světě „bez dějin“, po éře lidí vyklouzlých definitivně z ideologických mundurů a ponechaných – *nazí jako králové* – jen své individualitě. Snad by to byl konečně i svět bez událostí a bez aktualit, kde by byl život vyhrazen té podstatě, jíž je čekání, a kde bychom všichni mohli jen do nekonečna sedět v hospodě a povídat si o minulých dějinách jako o filmu, který jsme právě zhlédli. Trochu jsem tu podějinnou idylu prožíval, už když jsem tyršiadý psal; už tehdy jsem se – na tom okraji dějin, kam nás zatlačili – snažil co nejvíc času prosedět a provyprávět s přáteli, ať po biografu nebo po společném tahu krajinou, už tehdy jsem si veřejné události pletl ochotně se soukromými nebo jen s podněty, jež mohly dát surrealistické obraznosti. Je to zase zřejmé i z básní samých, kde

mají *Medkovy filcové facky, státník Prokop* nebo narážky na můj pobyt v kasárnách tutěž důležitost jako barevné *pohlednice v ústí dějinných perspektiv, dravci světových gulášů a hymen a nezapomenutelné zábavy s prknem mezi pány z Titanicu*. A bezpochyby tu lze číst jak odvetu za to, že je pro nás v dějinách místo jenom na okraji – a že jsme nuceni psát do šuplíku –, tak pyšnou iluzi, že i v izolaci patříme k dobové kultuře a že to, co tu píšeme a myslíme, se týká také všech ostatních.

Až s léty se mělo ukázat, že šlo právě jen o iluzi: že nám izolace sice umožnila rozvinout značnou básnickou autenticitu – nezdeformovanou cenzurou a potřebou líbit se publiku –, zároveň nám však vzala možnost nutné společenské rezonance – jistě i v tom smyslu, že v nás potlačila přirozené ambice a posílila čistě „lyrické“ postoje na úkor schopnosti a chuti střetnout se se světem. Za ironií mých textů se tak jistě tají také bezmocnost – přiznaná nebo nepřiznaná –, pomyslnost světa a dějin, již sugerují, je i naše uvíznutí v ofsajdu a náš vlastní nezvyk do věcí zasahovat. Uvědomím si to vlastně naplno až v exilu, kde budu se zvykem psát pro šuplík muset dlouho bojovat, než se vůbec pokusím publikovat. Mezitím, pravda, se osudná fiktivnost civilizace a doby bude stále víc šířit i „na Západě“, spektakl bez ducha a substance tu převáží nad lidskými vztahy i nad vší skutečnou kulturou. Třebaže mě to v ofsajdu pěkně přidrží a učiní to mé psaní – a úsilí o publikaci – jaksi definitivně marným, dá mi to i paradoxní uspokojení z pravdivosti mých nejsýčkovštějších předtuch. Mystifikace tyršiád, obávám se, neodpovídá jen duchu stalinských Čech, ale i budoucímu hemžení celé planety, tak často podobné už teď jen vábivé říši zdání.

Paříž, červen 1988

Poznámka

Až na scénář „Věk na kliku“ (z jara 1967) vznikla sbírka v letech 1961–1963; obě dlouhé veršované skladby, „Co se děje“ a „...se děje“, byly napsány v posádkovém městě Plzni. Všechny texty prošly několika pozdějšími úpravami převážně stylistické povahy, v případě jediného „Co se děje“ došlo v průběhu úprav i k podstatnější strukturální změně. Jen úryvek z „Tyrše“ mohl vyjít ve sborníku *Surrealistické východisko*, vydaném v roce 1969 nakladatelstvím Československý spisovatel v Praze.

Zbývá podat vysvětlení přátelům, kteří četli veršované skladby v původní verzi: znají totiž „Co se děje“ jako „...se děje“ a naopak. Nejde o záměnu; jen to tak lépe odpovídá duchu obou textů a jejich vzájemnému vztahu.

P. K.

Vysvětlivky

- Str. 12, první verš: hovoří pan Jéminek – viz poznámku ke straně 83.*
- Str. 12, 2. a 3. verš: názvy Zpověď mladé Francouzky a Na letním bytě nesly „lidové“ pornografické texty, které v Čechách kolovány mezi vojáky i prostými občany.*
- Str. 19, 9. verš: Dagmar Novotná, o jejímž mandarinském knírku je tu řeč, byla televizní dramaturgyně; v létě 1959 nebo 1960 jsem u ní krátce pracoval jako brigádník.*
- Str. 71, poslední verš: Ulrichova třída pro mne vede v Dobřanech od nádraží k blázinci, kam jsme jezdili za Zbyňkem Havlíčkem, který tu byl klinickým psychologem. Navrhoval jsem ji přejmenovat na Ulrichovu podle jednoho z dobřanských pacientů, který byl jako voyeur vytažen ze žumpy nádražního záchodku – kde z pohledu pozoroval intimní anatomii dam – a veden přes celé město až do ústavu. Vojáci, kteří ho eskortovali, jej při tom postrkovali dlouhými bidly ve snaze zůstat od něj co nejdál, tak hrozně po pobytu v žumpě páchl.*
- Str. 72, 2. a 3. verš: předseda MNV / nezvěstný od padesátých let. Vzpomínka na doby „zostřeného třídního boje“, kdy zločinní kulaci z nenávisti ke komunistickému režimu odvlékali do lesů a vraždili starosty zkolektivizovaných vesnic; tak o tom aspoň psal oficiální tisk.*
- Str. 70, předposlední verš: tvář Jandy-Očka. Uprostřed fotbalového mužstva Sparty z let mezi dvěma válkami vyvstává na dobových fotografiích kulatá tvář Antonína Jandy s tmavým „kartáčkem“ pod nosem a jedním – levým – přivřeným, věčně spícím okem (pod vyhrnutou brvou), podle nějž se hráči přezdívalo Očko. Janda svou tvář vnáší do slunného světa sportu náměsíčný akcent, vyvstává mezi živými těly ostatních jako uhrančivě zpochybující přízrak,*

Martan mezi pozemšťany a lunatická mátoha z němé grotesky mezi halasnými reky stadionu.

Str. 83, 5. verš od konce: znovu o Jéminkovi. Pan Jéminek byl fiktivní postavička reptavého „reakcionáře“, k níž se pravidelně vracel oficiální satirický týdeník komunistického režimu, časopis Dikobraz. Stejně jako karikatury nepřátelských státníků, od „krvavého psa“ Tita po amerického prezidenta Trumana (nebo Eisenhowera), jsem pana Jéminka jako malý kluk uhranutě zahrnul mezi své osobní přízraky, bez ohledu na jeho politické konotace.

Do věnování básně ...se děje byl Ivan Diviš k Vratislavu Effenbergerovi přidán dodatečně, v šedesátých letech jsem ho osobně neznal.

Petr Král
Tyršovské přeháňky

Edice Čeští básníci 20. století

Ilustrace na obálce Hybrid Graphics/Shutterstock.com

Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání

Verze 1.0 z 6. 11. 2020

ISBN 978-80-7602-623-0 (epub)

ISBN 978-80-7602-624-7 (pdf)

ISBN 978-80-7602-625-4 (prc)